

ما خوبیم و امیدواریم که شما هم خوب باشید.

خواستیم اول کاری، به چند کلمه‌ای با شما محصلای نمونه گپ بزنیم و درباره کتاب واقعاً جامع تاریخ صحبت کنیم. کتاب جامع، صفر تا صد هر سه پایه رو پوشش می‌ده و چیزی از مطالب درسی و غیردرسی و تست و پاسخ و آزمون کم نداشته؛ می‌گید چطور؟ عجله نکنید! سیبیل‌خان که معلوم نیست چندمین پادشاه بازمانده از ناکجاآباد تاریخ هست، پیامی براتون داره!

خب! قطعاً نتونستید که از خط میخی و خرچنگ‌قورباغه سیبیل‌خان سردربیارید.

نکته اخلاقی: اگه کتاب تاریخ‌تون رو خوب می‌خوندید، شاید این مشکل براتون پیش نمیومد 😊 نگران نباشید، ما بهتون می‌گیم اون چی نوشته.

سیبیل‌خان نوشته: «دروود بر شما خوانندگان کتاب جامع تاریخ! من، سیبیل‌خان از لایه‌های خاک‌خورده تاریخ بیرون آمدم تا چیزی را به شما بگویم. چند صباحی است که به بررسی کتاب‌های کمک‌آموزشی درس تاریخ علاقه‌مند شدم؛ طوری که تفریح شده زیر و رو کردن خطوط آن‌ها تا بتوانم مطلبی مهم و حرف تازه‌ای از آن‌ها دریابم. تا اینکه چندی پیش شنیدم کتابی روانه بازار شده و آنقدر مفید و مفصل هست که هر دانش‌آموزی را شیفته درس تاریخ می‌کند! عجب!!! تصمیم گرفتم تا خود به کم‌وکیف این خبر پردازم. پس سری به کتاب‌فروشی ملوکانه محل‌مان زدم و از فروشنده سراغ کتاب مذکور را گرفتم. گل از گلش شکفت و گفت: آفرین به این حسن سلیقه! بی‌شک اگر این کتاب را بخوانید، دیگر نه سراغ کتاب درسی می‌روید، نه سراغ کتاب‌های جامع دیگر! کتاب را به من داد و من هم فوری آن را ورق زدم و برخی از مطالبش را خواندم. آه نگویم که چه احساس طرب‌ناکی پیدا کردم. گویی دارم کتاب زندگی‌نامه خود و هفتاد نسل قبلم را می‌خوانم. این کتاب، تمام مطالب درسی هر سه پایه تحصیلی را کامل و جامع روایت می‌کند و با ارائه نمودارهای مفصل، جدول و نکات مهم کنکوری، شما را حسابی آماده کنکور می‌سازد. علاوه بر این دارای بیش از هزار و پانصد تست و پاسخ بوده که شما را از هرچی تست است، بی‌نیاز می‌کند. سر بلند کردم، دیدم ساعت‌هاست که در کتاب‌فروشی نشسته و مشغول مطالعه هستم. بی‌معطلی چند نسخه از آن کتاب باارزش را تهیه و با خود به دل تاریخ بردم و به دوستانم نشان دادم. آن‌ها هم نظر مرا تأیید کردند و تعداد زیاد دیگری از کتاب را سفارش دادند تا تمام دانش‌آموزان و جویندگان علم در تاریخ، از آن بی‌نصیب نشوند. القسه کتاب به قدری مفصل و خوش‌خوان بود که تصمیم گرفتم نامه‌ای به ناشر آن بنویسم تا نظر مرا که خود در تاریخ سیر و سلوکی دارم، نسبت به کتاب‌شان ثبت کنند. امید که ثبت کنند!»

بله بچه‌ها! این نظر سیبیل‌خان درباره کتاب تاریخ جامع مهروماه، یعنی همین کتابی که دستتون هست، بود. پیام ایشون انقدر به دل ما نشست که تصمیم گرفتیم اصلاً بذاریمش به‌جای مقدمه، ولی حالا بد نیست ما هم چند خطی برای شما درباره این کتاب بنویسیم. درباره درس‌نامه سیبیل‌خان لپ مطلب رو گفت اما در مورد تست‌ها لازمه بگیم چینی‌ش اون‌ها براساس خط سیر اطلاعات موجود در هر درس است. برخی از مهم‌ترین سؤال‌های کنکورهای سراسری و خارج از کشور سال‌های پیش، به‌ویژه ۱۳۹۹ هم لابه‌لای تست‌ها آوردیم تا با شیوه سؤال‌های کنکور هم آشنا بشید. از طرف دیگه، سعی کردیم از یک مطلب، دو یا سه مدل تست ارائه بدیم تا اینطوری به‌خوبی بر ابعاد مختلف یک مطلب اشراف پیدا کنید. گذشته از تست‌های هر درس، چندین آزمون و کنکور سراسری و خارج از کشور سال ۱۴۰۰ هم به‌صورت کامل هست. پس همون‌طور که سیبیل‌خان گفت، این کتاب شما رو از هرچی تست هست و نیست، بی‌نیاز می‌کنه. امیدواریم که این کتاب همیشه همراتون باشه و از خوندش لذت ببرید. خب دیگه! بزن بریم صفحات بعدی که کلی کار داریم. در ضمن عارضیم به خدمتون که انتهای کتاب، یک سری فلش‌کارت گذاشتیم! می‌پرسید فلش‌کارت چی؟ باید بگیم

که آگه خوب دقت کنین، روند درس تاریخ در هر سه پایه منظم و مشخصه؛ یعنی از آغاز تاریخ میگه تا ۱۱۱۱ دوران معاصر اما این وسط به طور خاص به تاریخ کشورمون ایران می پردازه و میاد از ایران پیش از آریایی ها رشته سخن رو آغاز و تا انقلاب اسلامی و دفاع مقدس به پایان می رسونه. پس آگه دقت کنین می بینین یه خط زمان رو داره پی می گیره. ما هم اومدیم برای سهولت کار شما، تمام سلسله های ایرانی عهد باستان و ایرانی اسلامی، تاریخ اسلام و تاریخ ایران معاصر (که کتاب بررسی می کنه) به علاوه باقی مطالب مربوط به تاریخ شناسی رو به صورت فلش کارت های موضوعی در پایان کتاب گذاشتیم تا به راحتی بتونین اون ها رو جدا کنین و همراه داشته باشین تا آگه چیزی یادتون رفت، فوری بهش مراجعه کنین.

■ در انتها تشکر می کنیم از: **جناب آقای احمد اختیاری**، مدیر توانمند، موفق و دلسوز انتشارات مهروماه که انصافاً در کلیه مراحل تألیف، حمایتشون پشتوانه تلاش های ما بوده و هست!

■ تشکر ویژه از **آقای امیر محمدیگی** مدیر تألیف محترم واحد علوم انسانی که در طول تألیف کتاب راهنمایی های بسیار خوبی داشتند.

■ گروه تخصصی علوم انسانی هومان و جناب آقای **محمدجواد حیدر** که با حضورشان باعث قوت گرفتن واحد علوم انسانی شدند تا به صورت تخصصی برای دانش آموزان کتاب ها تألیف شود.

■ همکارگرامی **آقای علی رضا کاهیدوند** که در طراحی برخی تست ها و بهتر کردن درسنامه ها از توان علمی این عزیز بهره مند شدیم!

■ دوستان بسیار زحمتکش و پرتوان در واحد تولید انتشارات خصوصاً مدیر تولید واحد علوم انسانی انتشارات سرکار خانم **صغری قربانی** و سایر همکاران ایشان خانم ها **غزاله دانش**، **شقایق بهمنی**، **سپیده سخائی**، **فرحناز قاسمی** و **آقای سجاد محمودی**!

■ همکاران تألیف ما که در ویراستاری کتاب سنگ تموم گذاشتن خصوصاً مسئول ویراستاری سرکار خانم ها **عاطفه محمدی** و **مرجان نژادایران** و ویراستاران محترم **زهرا عزیزی** و **منیره فراهانی** که فقط می تونیم بهشون بگیم دست مریزاد!

ایشالا هم موفق باشی، هم از امسالت لذت ببری

بهر روز یحیی

مشاوره درس تاریخ به سبک هومان

مثل سؤال «علم بهتر است یا ثروت؟» یکی از پرسش هایی که همواره مطرح بوده این که «خوندن تاریخ به چه درد ما می خوره؟»، «به ما چه که ۲۰۰۰ سال پیش چی شده؟» که اتفاقاً پاسخ های قانع کننده ای هم بهش داده شده. حتی در قرآن هم خداوند به تأمل در سرگذشت پیشینیان ما سفارش کرده اند. «فاقصص القصص لعلهم یتفکرون: قصه گذشتگان با ایشان بگویی! باشد که تفکر کنند.»

تاریخ و ما انسانی ها: درس تاریخ برای ما انسانی ها اهمیت ویژه ای داره؛ چون یکی از درس های اختصاصی مون هست و توی این یکی دو سال اخیر درس تعیین کننده ای هم شده. این درس ۱۵ سؤال در دفترچه اختصاصی داره و برای زیرگروه ۴ ضریب ۹ داره؛ پس بچه هایی که به رشته های مثل تاریخ، باستان شناسی و حتی علوم سیاسی علاقه دارن، باید به این درس توجه ویژه ای کنن.

تیپ شناسی: اکثر سؤالات درس تاریخ عین متن کتابه (حتی همه ش). پس اول از همه بهت بگم باید خط به خط کتاب رو بلد باشی ولی نکته اینجاست که همین سؤالات حفظی و عین متن کتاب هم تیپ های مختلفی دارن و دونستن اون ها بهت کمک می کنه تا کتاب رو از دید طراح های تست بخونی و بهتر یاد بگیری.

بیشتر سؤالات از این مطالب اومده که کدوم شخص چه اقدامی رو انجام داده؟ یا گروه ها، حکومت ها و مکان ها چه ویژگی ای داشتن؟ دلیل یا نتیجه یک اقدام چی بوده؟ مهم ترین، عمده ترین و... ترین ویژگی کدوم بوده.

یک نوع تست جدید هم تو کنکور ۱۴۰۰ دیدیم که سؤال ترکیبی و چند بخشی بود که تو کنکورهای قبلی سابقه ش نبوده ولی آگه رو کتاب خوب مسلط بودی، می تونستی راحت بهشون جواب بدی.

آمار چی میگه؟

آمار و ارقام به ما میگن طراح های تاریخ عدالت رو رعایت و از هر ۳ پایه به یک اندازه سوال طرح می کنن؛ یعنی ۵ سؤال به هر کدوم از کتاب ها اختصاص داده میشه.

میانبر تاریخ: با بررسی سؤالات کنکور نظام جدید می فهمیم که از بعضی درس ها اصلاً سؤالی طرح نشده و بعضی از درس ها هم خیلی مورد توجه بودن و هر سال ازشون سؤال اومده. حالا سؤال اینجاست که این درس هایی که تا حالا ازشون سؤال نیومده رو اصلاً نخونیم؟ معلومه که باید بخونیم! هیچ تضمینی نیست که دوباره سال بعد هم از این درس ها سؤال نیاد. ما از این آمار کمک می گیریم و درس هایی که تا حالا ازشون بیشتر سؤال اومده رو با دقت بیشتر می خونیم و در مرورهامون این درس ها رو تو اولویت قرار میدیم.

روش مطالعه تاریخ: حالا که با درس تاریخ و سؤالات کنکور آشنا شدیم، وقتشه بگم چه جوری این درس رو بخونیم. اول باید خط به خط کتاب رو بخونیم. برای اینکه نکات قاطی‌شونده و مهم رو از قلم نندازیم، باید یک درسنامه خوب و قوی کنار دستمون باشه که با ارائه جدول و نمودار یادگیریمون رو راحت کنه. مؤلف‌های خوب این کتاب هم برای ما درسنامه با این ویژگی‌ها رو آماده کردن. برای تست‌زنی هم یادت باشه که یک کتاب نیازه که از همه نوع تیپ سؤال‌هایی که بهت گفتیم برات نمونه آورده باشه که این کار رو هم خوشبختانه مهروماه برات کرده. واسه مرورهای سریع و شب امتحانی هم فلش‌کارت‌های موضوعی خیلی کمکت می‌کنه. حالا تو این نمودار آمار سؤالات درس تاریخ در کنکورهای ۹۸ تا ۱۴۰۰ داخل و خارج (جمعاً ۹۰ سؤال) رو بر اساس نوع سؤال تیپ‌شناسی می‌کنیم:

اقدامات اشخاص: منظور از اشخاص افراد مشهور تاریخ هستند.

ویژگی اشخاص: اشخاص چه ویژگی‌ای داشتند و با چه ویژگی‌ای در تاریخ شناخته می‌شوند.

دلایل، علل، منابع و اهداف

عناصر و ویژگی‌های اقتصادی، فرهنگی، نظامی، مذهبی و دینی

اسم شهرها، کشورها، اماکن و ویژگی‌های آن‌ها

اسامی کتب و آثار هنری و آثار نویسندگان

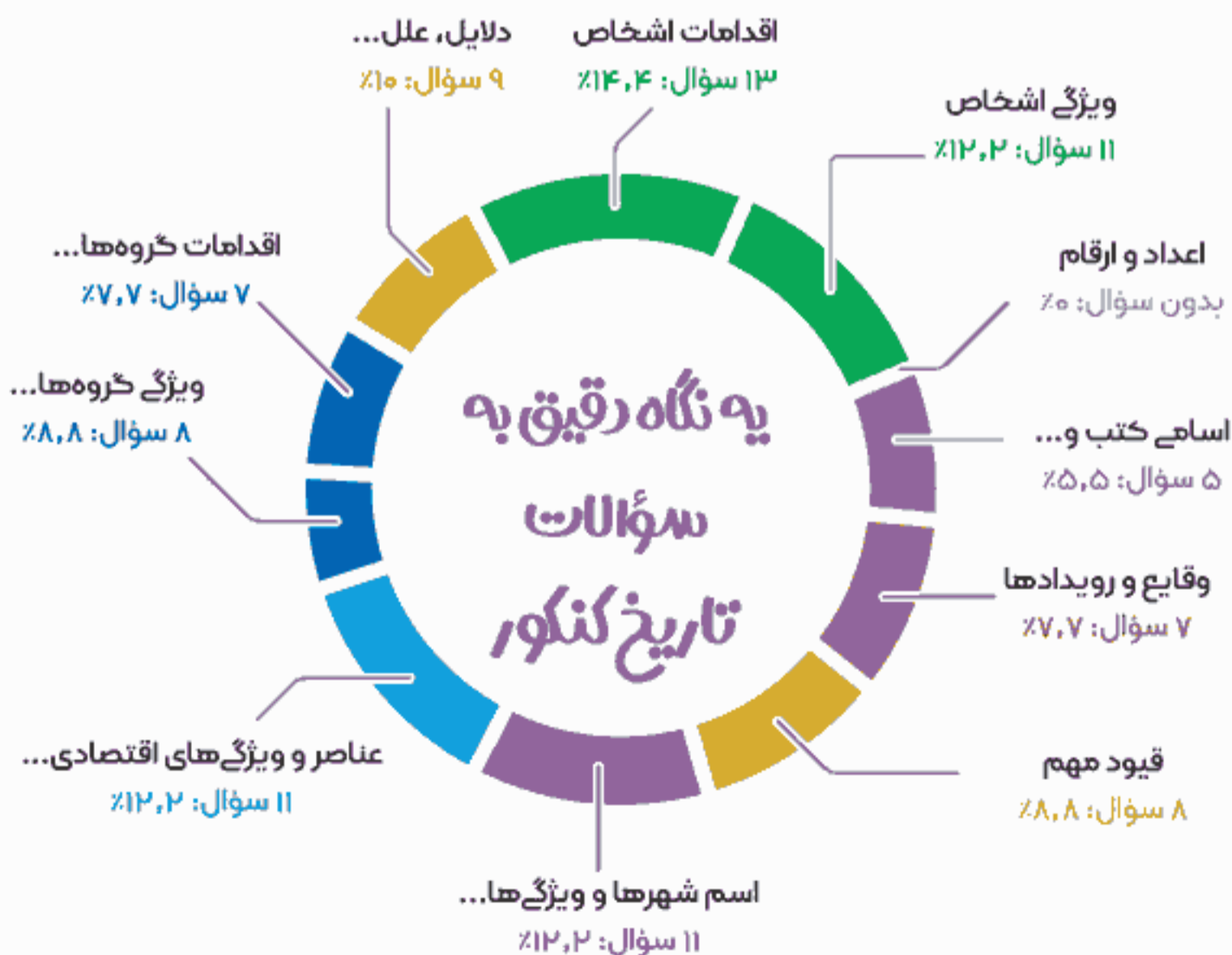
اعداد و ارقام: تعداد و عدد قرن‌ها و سال‌ها

وقایع و رویدادها: وقایع و رویدادهای مهم تاریخی

اقدامات گروه‌ها و حکومت‌ها

ویژگی گروه‌ها و حکومت‌ها

قیود مهم: قیودی مانند مهم‌ترین، عمده‌ترین، نخستین و...

بوردبندی میلی‌متری تاریخ کنکور

hooman sani

تاریخ خواندن

اول کتاب هم گفتیم که برای اینکه تو درس تاریخ موفق بشی و درصد بالایی به دست بیاری، باید خطبه خط کتاب رو خوب بخونی و یاد بگیری، اما برای اینکه مطلبی جا نمونه و نکات قاطعی شونده گیجت نکنی، وجود یه درسنامه خوب که با جدول و نمودارهای یادگیری مطالب رو برات آسون کنه و همه مطالب کتاب رو تو خودش داشته باشه و الکی یه سری از مطالب کتاب رو حذف نکرده باشه، خیلی خیلی بهت کمک می‌کنه.

تستش چه؟ (تست تاریخ)

مهم‌ترین نکته تو تست زنی اینکه کیفیت مهم‌تر از کمیت؛ یعنی تو هاتا تست بزنی و اونا رو خوب تحلیل کنی، سه هیج از کسی که هاتا تست زده و تحلیل نکرده، جلویی. پس تست‌هایی رو انتخاب کن که همه جور تیپ سوالاتی رو پوشش بده و بعد از تحلیل دقیق تست‌ها اگه نکته جدیدی بود همون موقع به خاطر بسپار و تو کتابت یادداشت کن.

دوپینگ شب امتحان (فلش‌کارت، مرور)

درس تاریخ به دلیل حجم زیاد مطالب، بعد از یه مدت بخشی از نکاتش فراموش می‌شن؛ پس یه راهکار خوب برای مرور، به ویژه شب‌های امتحان و کنکورای آزمایشی، استفاده از فلش‌کارت؛ چون با مرور نکات اصلی و مفاهیم کلیدی، نکات ریزتر و زیرمجموعه این مفاهیم رو هم یادآوری می‌کنه. با انجام این سه مرحله، آماده پرواز به سوی موفقیت می‌شیم. 🙌

هومان

«مرکز تخصصی علوم انسانی»

این جدول‌ها به ما می‌گن که هر درس تاریخ چه سهمی تو کنکورهای نظام جدید داشتن. درس‌هایی که با رنگ زرد مشخص شدن تکرار بیشتری تو کنکورها داشتن و سؤال‌های بیشتری از اون‌ها اومده؛ پس برای مطالعه و مرورها، رو این دروس تمرکز بیشتری کنید.

بودجه‌بندی مباحث تاریخ دهم در کنکور

درس	۹۸ داخل	۹۸ خارج	۹۹ داخل	۹۹ خارج	۱۴۰۰ داخل	۱۴۰۰ خارج
۱	۱					۱
۲		۱	۱		۱	
۳	۱		۱			
۴						
۵		۱				
۶				۱		۱
۷	۱					
۸		۱	۱		۱	
۹					۱	
۱۰		۱	۱			
۱۱	۱					۱
۱۲						
۱۳				۱		
۱۴				۱		۱
۱۵	۱					
۱۶		۱	۱			

بودجه‌بندی مباحث تاریخ یازدهم در کنکور

درس	۹۸ داخل	۹۸ خارج	۹۹ داخل	۹۹ خارج	۱۴۰۰ داخل	۱۴۰۰ خارج
۱	۱					۱
۲		۱	۱			
۳						
۴	۱				۱	
۵		۱				
۶				۱		۱
۷	۱		۱			
۸				۱		
۹		۱				
۱۰		۱	۱			۱
۱۱						
۱۲				۱		
۱۳	۱		۱		۱	
۱۴						
۱۵				۱		
۱۶					۲	
۱۷						۱

بودجه‌بندی مباحث تاریخ دوازدهم در کنکور

درس	۹۸ داخل	۹۸ خارج	۹۹ داخل	۹۹ خارج	۱۴۰۰ داخل	۱۴۰۰ خارج
۱	۱		۲			
۲			۱			
۳				۱		
۴	۱		۱		۱	
۵				۱		
۶						
۷		۱			۱	
۸			۱			۱
۹					۱	
۱۰				۱		
۱۱		۱			۱	
۱۲						۱

درس پنجم: هند و چین

در این درس، به دور دست‌ها سفر می‌کنیم. از دره‌های پرپیچ‌وتاب سند می‌گذریم، با آداب و رسوم و تاریخ هند باستان آشنا می‌شویم و در نهایت پا به قلمرو ازدهای سرخ، یعنی چین می‌گذاریم. تابه‌حال دیوار چین را دیده‌اید؟ آیا می‌دانید چه کسی آن را ساخته؟ نام جاده ابریشم چی؟ به گوشتان خورده؟ پاسخ تمام این سؤال‌ها در این درس است. بزن بریم!

هند باستان، سرزمین پهناور و متنوع، شامل هندوستان، بنگلادش و بخش وسیعی از پاکستان امروزی بوده است.

هند باستان

خب! بیایید برویم ببینیم چه خبر است...

تمدن دره سند

این تمدن حدود ۵ هزار سال پیش در کنار رود سند وجود داشته است. بقایای کشف‌شده دو شهر پرجمعیت موهنجودارو و هاراپا در پاکستان، متعلق به این تمدن است. براساس شواهد و یافته‌های باستان‌شناسی، ساکنان تمدن دره سند، در ساخت شهرها از نقشه‌ای دقیق و تقریباً یکسان استفاده می‌کردند. در این تمدن، خیابان‌ها و معابر اصلی و فرعی با پهنای معینی همدیگر را قطع می‌کردند. ساختمان‌ها، معماری یکسان و آجرهایی با اندازه‌های مشخص و هم‌اندازه داشتند. در دو شهر موهنجودارو و هاراپا چندین بنای عمومی به‌عنوان پرستشگاه، حمام، انبار غله و... وجود داشت. این دو شهر به سیستم فاضلاب مجهز بودند. تمدن سند به کشاورزی متکی بود و ساکنان این منطقه در جلگه‌های آبرفتی و حاصلخیز اطراف رود سند به کشت محصولاتمانند گندم، جو، پنبه و پرورش دام (به‌ویژه گاو) می‌پرداختند.

نشانه‌هایی از سفالگری و نساجی در دره سند به دست آمده است.

وجود برخی اشیای متعلق به مراکز تمدنی ایران و بین‌النهرین در کشفیات موهنجودارو و هاراپا، نشان‌دهنده داد و ستد موجود میان این مناطق است. وجود زیورآلات، مجسمه‌ها، ظروف و آثار هنری کشف‌شده بیانگر شکوفایی هنر و صنعت در تمدن سند است.

بقایای شهر موهنجودارو

بقایای شهر موهنجودارو

نمونه‌هایی از ظروف سفالی تمدن سند

نکته: لوح‌ها و نوشته‌هایی از این تمدن به دست آمده است که تاکنون رمزگشایی و خوانده نشده‌اند. از این رو، دربارهٔ اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تمدن سند، چیزی نمی‌دانیم.

مهاجرت آریاییان به هند

در حدود ۱۵۰۰ ق.م (زمان انحطاط تمدن سند)، اقوام آریایی از شمال غرب به هند وارد شدند. آریاییان اقوام جنگجو، دارای اسب و ارابه بودند و به تدریج بر مناطق شمال و مرکز هند مسلط شدند. نواحی استوایی و مرطوب جنوب هند، اقوام تیره‌پوست موسوم به **دراویدی‌ها** تا قرن‌ها مستقل زندگی کردند و زیر سلطه آریاییان قرار نگرفتند. نواحی استوایی و مرطوب جنوب هند که دراویدی‌ها در آن زندگی مستقل داشتند، زیر سلطه آریایی‌ها در نیامد.

آیین برهمنی

آریاییان هند همانند سایر اقوام هند و اروپایی، خدایان متعدد را به‌عنوان یکی از مظاهر طبیعت (آسمان، ماه، خورشید و...) می‌پرستیدند و به خدای غیرمادی و مافوق طبیعت (همانند آریایی‌های ایرانی) اعتقاد داشتند.

مهم‌ترین اثر به‌جامانده از عقاید آریاییان هند: **وداها** (در ستایش آفرینش و خدایان) و **کهن‌ترین بخش وداها**، «ریگ ودا» به زبان سانسکریت (زبان مهاجران آریایی هند) است. به مرور زمان، آیین پیچیده‌ای به نام آیین برهمنی در هند به وجود آمد. آیین برهمنی به خدایان متعددی که در وداها ستایش شده بودند، اعتقاد داشت. این آیین آداب و مناسک دشواری را به پیروان خود تحمیل می‌کرد. قربانی کردن، از جمله رسوم سخت و پیچیده آن بود.

وظایف برهمنان:

- حفظ سرودهای وداها از گزند فراموشی
- تعلیم آموزه‌های دینی
- اجرای آداب مذهبی

برهمنان به واسطهٔ مقام و موقعیت مذهبی خود قدرت و ثروت زیادی به دست آوردند و کاست یا طبقهٔ ممتازی را تشکیل داده بودند.

پیکره بودا در سارنات هند

ظهور بودا

روی گردانی برخی از پیروان برهمنی از این آیین، به دلیل رسوم سخت و مناسک و شعار، منجر به رواج اندیشه‌هایی مانند آیین بودایی شد. به عبارت دیگر، آیین بودایی، مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای خرافی و رسوم و دشوار کیش برهمایی ظهور کرد.

چهار حقیقت عالی بودا

- ۱ زندگی سراسر رنج و درد بی‌پایان است.
- ۲ سرچشمه این دردها آرزو و خواستن است.
- ۳ تنها با رسیدن به نیروانا می‌توان بر آرزو و خواستن غلبه کرد.
- ۴ از هشت راه «صداقت در ایمان، نیت، گفتار، کردار، زندگانی، کوشش، پندار و مراقبه» می‌توان به نیروانا رسید.

نکته: مراکز رواج آیین بودا: هند، تبت و چین (در زمان سلسله هان)

سلسله‌های پادشاهی هند

به لحاظ سیاسی، در هند باستان چه خبر بود؟

- قبایل آریایی مهاجر به هند، تا چند قرن به صورت پراکنده می‌زیستند، در نتیجه حکومتی فراگیر تأسیس نکردند.
- داریوش بزرگ قسمت‌هایی از شمال غرب هند را خراج‌گزار خود کرد.
- اسکندر مقدونی، پس از برانداختن حکومت هخامنشیان، بخش‌های وسیعی از هند را فتح کرد.
- با انتشار خبر مرگ اسکندر مقدونی، چندراگوپتا (یکی از فرماندهان هندی) برضد یونانیان شورش کرد و توانست سلسله موری را بنیان گذارد.
- دوران فرمانروایی آشوکا دوره اوج قدرت حکومت موری بود و قلمرو آنان به سرتاسر هند، به جز قسمت‌های جنوبی، گسترش یافت.
- حکومت موری پس از آشوکا ضعیف شد و سلسله دیگری به نام گوپتا روی کار آمد.

بقایای بنای متعلق به دوره آشوکا

چین باستان

چین باستان، کشوری پهناور در شرق آسیاست و آب و هوای بسیار متنوعی دارد. همه ما بارها نام چین را هنگامی که بحث از کهن‌ترین تمدن‌ها می‌شود، شنیده‌ایم، اما شاید ندانیم چرا و چطور چین جزء باسابقه‌ترین تمدن‌های بشری به شمار می‌رود. حال نگران نباشید؛ در ادامه به طور خلاصه با پیدایش چین آشنا می‌شوید.

ویژگی‌های جغرافیایی

- ۱ موانع طبیعی، چین را از هند، برمه و آسیای مرکزی جدا کرده است.
- ۲ مهم‌ترین منطقه نفوذ اقوام بیابان‌گرد، دره رود هوانگ‌هو در شمال چین بود.
- ۳ وجود جلگه‌ها و دشت‌های اطراف رودهای بزرگ در چین محیط مناسبی هم برای کشاورزی و هم برای سکونتگاه‌های دائمی بود.

ظهور تمدن

هرگاه می‌خواهیم درباره تمدن‌های کهن سخن بگوییم، تمدن چین باستان، فراموشمان نشود اما این تمدن چگونه شکل گرفت؟ به جدول زیر دقت کنید.

چگونگی پیدایش نخستین شهرها در چین

- در دوران نوسنگی و حدود ۸ هزار سال پیش، گروه‌هایی از مردم روستانشین چینی در اطراف رودهای هوانگ‌هو و یانگ‌تسه کشاورزی می‌کردند.
- محصولات آن‌ها ارزن، گندم، برنج و ابریشم بود.
- همچنین به پرورش دام و اهلی کردن حیوانات می‌پرداختند.
- با تولید مازاد بر نیاز محصولات کشاورزی و دامی، جمعیت افزایش یافت.
- با افزایش جمعیت، نخستین شهرها در حدود ۱۵۰۰ ق.م شکل گرفتند.

ویژگی‌های تمدن چین باستان

- تمدن چین به دلیل موقعیت جغرافیایی، کمتر تحت تأثیر و نفوذ خارجی بوده است.
- با شکوفا شدن فرهنگ و هنر، چینی‌ها با هند و ایران ارتباط برقرار کردند.
- شیوه حکومت چین در آغاز مانند سومر و مصر، دولت - شهر بود.
- به تدریج حاکمان محلی تحت فرمان یک دودمان و سلسله درآمدند. اما این سلسله‌ها تا قرن‌ها نتوانستند از نظر سیاسی و جغرافیایی چین را متحد کنند.
- چین همواره با تفرقه سیاسی و یورش اقوام کوچرو در مرزهای شمالی روبه‌رو بود.

◀ نخستین امپراتور

یکی از فرمانروایان سلسله «چهاین» به نام «ژنگ» بر حاکمان محلی و اشراف زمین‌دار پیروز شد، به تجزیه سیاسی پایان داد و حکومت نیرومندی را ایجاد کرد. سپس عنوان شی‌هوانگ‌تی (به معنای امپراتور اول) که مخصوص خدایان و قهرمانان اساطیری بود، را برای خود برگزید.

▪ اقدامات شی‌هوانگ‌تی

۱. نوسازی تشکیلات مالیاتی و اداری (به منظور تسلط بیشتر حکومت مرکزی بر سرزمین چین)
۲. تأسیس شبکه گسترده جاده‌ها
۳. یکسان‌سازی مقیاس‌ها، وزن، اندازه‌ها و عیار سکه‌ها (به منظور رونق تجارت)
۴. تکمیل دیوار بزرگ چین

نکته: شی‌هوانگ‌تی، بخش‌های مختلف دیوار چین را که به قصد جلوگیری از هجوم اقوام صحراگرد ساخته شده بود را به چین متصل کرد و دژی به طول ۲۴۰۰ کیلومتر با ۲۵۰۰۰ برج نگهبانی در مرز شمالی چین شکل گرفت.

◀ سلسله هان

پس از مرگ شی‌هوانگ‌تی، چین دچار آشوب و جنگ داخلی شد و اندکی بعد سلسله هان روی کار آمد.

▪ تحولات چین در زمان سلسله هان

- پیشرفت کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ
- ظهور ابداعات و اختراعات مهم
- گسترش قلمرو از سمت جنوب و غرب با تمدن‌های دیگر از جمله ایران
- برقراری ارتباط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با تمدن‌های دیگر
- گشایش جاده ابریشم که چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد.

◀ آیین و اندیشه کنفوسیوس

در عصر باستان تعدادی از اندیشمندان و فیلسوفان چینی، اصول و آیینی برای اداره جامعه و حکومت عرضه کردند. از برجسته‌ترین این اندیشمندان، کنفوسیوس بود که چند قرن پیش از شی‌هوانگ‌تی می‌زیست.

عقاید کنفوسیوس — به رفتار اخلاقی توجه داشت و درباره دین و خدایان چینی بسیار کم سخن گفته است.

اساس تعالیم: مردم باید چطور رفتار کنند و حاکمان چگونه رفتار مناسب را در جامعه رواج دهند.

نکته: شی‌هوانگ‌تی به شدت با اندیشه‌های کنفوسیوس مخالف بود و دستور داد آثار او را بسوزانند و حکیمان پیرو او را نابود کنند.

▪ رواج اندیشه کنفوسیوس

پس از مرگ شی‌هوانگ‌تی و در دوران حکومت هان، اندیشه و آیین کنفوسیوس دوباره رواج یافت. در سلسله هان انتخاب مأموران دولتی بر پایه تعلیمات کنفوسیوس بود. (سنتی ماندگار در تاریخ چین) در زمان سلسله هان، داوطلبین خدمات دولتی به منظور اثبات استعداد و صلاحیت خود، لازم بود در آزمون‌های مختلفی که هدف آن انتخاب افراد براساس توانمندی و شایستگی بود و نه بر مبنای ثروت و وابستگی خانوادگی، شرکت کنند.

درس ششم: یونان و روم

شاید کمی سخت باشد اما می‌خواهیم از روی دیوار چین بپریم و به سوی دریای مدیترانه حرکت کنیم. آنجا باید دو تمدن مهم را بشناسیم؛ یونان و روم. جزیره‌ها و شبه‌جزیره‌های شمال و دریای مدیترانه خاستگاه تمدن‌های کهنی بوده‌اند که تأثیر عظیمی بر تاریخ و فرهنگ جهان و به‌ویژه قاره اروپا گذاشته‌اند. پس آماده‌اید؟

◀ یونان باستان

یکی از کانون‌های مهم تمدنی اروپا در سرزمین‌های جنوب شبه‌جزیره بالکان و جزیره‌های مجاور آن در دریاهای مدیترانه و اژه که یونان نامیده می‌شود، به وجود آمد.

◀ ویژگی‌های جغرافیایی

۱. قرار گرفتن بخش وسیعی از یونان در میان کوه‌های صخره‌ای که در میان آن‌ها دشت‌های حاصلخیز کوچکی قرار دارد.
۲. شرایط مناسب برای کشتیرانی و دریانوردی به دلیل موقعیت شبه‌جزیره‌ای و داشتن سواحل طولانی با خلیج‌ها و بریدگی‌های مناسب برای لنگرگاه

نکته: وضعیت جغرافیایی یونان، تأثیر به‌سزایی در زندگی یونانیان داشته است.

درس اول: منابع پژوهش در تاریخ اسلام ...

تاریخ، علمی متکی بر روش و قواعد خاص خود است. مورخان با کاوش و نقد و بررسی شواهد و مدارک مندرج در منابع تاریخی، قادر به شناخت، تحلیل و تفسیر رویدادها و تحولات گذشته هستند. منابعی که مورخان برای فهم زندگی اجتماعی انسان در گذشته از آن استفاده می‌کنند، دارای گونه‌های مختلفی هستند. خوب؟ حالا می‌خواهیم شما را در این درس با انواع مختلف این منابع که برای شناخت تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی مناسب هستند، آشنا کنیم. بزن بریم!

گونه‌های منابع تاریخی از ظهور اسلام تا پایان عصر صفوی

در این کتاب، شما با اوضاع و احوال جهان اسلام و ایران تا پایان عصر صفوی مواجه هستید؛ بنابراین کتاب درسی هم نیز به اختصار به معرفی منابع و نوشتارها تا این دوران پرداخته است. اصولاً دو نوع منبع داریم، غیرنوشتاری و نوشتاری. در ادامه، درباره آن‌ها بیشتر می‌خوانید.

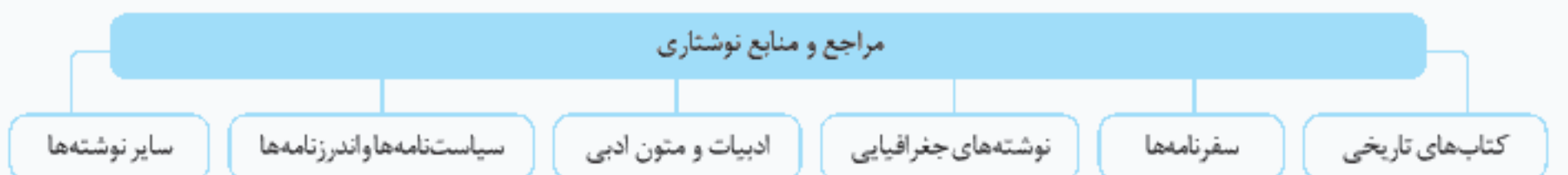
منابع غیرنوشتاری

منابع پژوهش تاریخی غیرنوشتاری به سه دسته تقسیم می‌شوند:

توضیحات	اقسام منابع غیرنوشتاری
<ul style="list-style-type: none"> آثاری که از گذشته انسان‌ها و جوامع به جا مانده است؛ مانند مسجد گوهرشاد، مقبره‌ها، کلیساها، معابد، اسکله‌ها و... مورخان با توجه به آن‌ها از اوضاع اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جوامع گذشته آگاهی پیدا می‌کنند. این آثار به مورخان برای فهم عمیق‌تر و بازسازی دقیق‌تر گذشته‌ها کمک می‌کنند. 	۱. محوطه‌ها و بناهای تاریخی
<ul style="list-style-type: none"> این دسته آثار، برای مورخان از منابع بسیار موثق به شمار می‌روند. انواع ظروف، تابلوی نقاشی، پوشاک، جنگ‌افزارها، ابزارهای کشاورزی و... دست‌ساخته‌های انسان از گذشته هستند. این آثار بر نوع فرهنگ، عقاید و آداب و رسوم پیشینیان گواه هستند. دانش‌هایی چون باستان‌شناسی، معماری و هنر با بررسی این آثار، اطلاعات مفیدی برای بازآفرینی گذشته در اختیار مورخ قرار می‌دهند. 	۲. ابزارها و وسایل دست‌ساخته انسان
<ul style="list-style-type: none"> مطالعه روشمند این آثار کمک زیادی به شناخت سنت‌های مختلف اجتماعی، فرهنگ و آداب و رسوم در دوره‌های مختلف می‌کند. انواع آثار شفاهی: 	۳. آثار شفاهی
<ul style="list-style-type: none"> ۱. افسانه‌ها و اساطیر اقوام مختلف ۲. خاطرات شفاهی ۳. انواع مختلف ادبیات عامیانه (داستان‌های تاریخی، داستان‌های قهرمانی، داستان‌های اخلاقی و داستان‌های تخیلی) ۴. گونه‌های مختلف مثل‌ها، لطیفه‌ها و انواع شعر (دوبیتی، تصنیف، ترانه و لالایی) 	

مراجع و منابع نوشتاری

به تمام کتاب‌ها و مواد نوشتاری که می‌توانیم با تکیه بر آن‌ها به وقایع و رخدادهای تاریخ آگاهی پیدا کنیم، مراجع و منابع نوشتاری می‌گویند، اما این منابع چه مواردی هستند؟ در نمودار زیر به ترتیب با آن‌ها آشنا می‌شوید و در ادامه درباره هر یک از آن‌ها مطالب مفصلی خواهید خواند.

۱ کتاب‌های تاریخی

یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی مورخان است و این کتاب‌ها در تاریخ ایران بعد از اسلام تنوع زیادی دارند. در جدول با مهم‌ترین آن‌ها و ویژگی‌هایشان آشنا می‌شوید. علاوه‌براین برای هر یک از آن‌ها، نمونه‌هایی را ذکر می‌کنیم.

انواع	ویژگی‌ها	نمونه
تاریخ‌های عمومی	<ul style="list-style-type: none"> تاریخ‌نگاری عمومی یکی از شاخه‌های تاریخ‌نگاری است که از قرن سوم هجری قمری آغاز و تا اواخر عصر قاجار تداوم یافت. مؤلفان این دسته از آثار، تاریخ جهان را از آفرینش عالم آغاز می‌کردند و سپس به شرح زندگی حضرت آدم و دیگر پیامبران می‌پرداختند. پس از آن تاریخ اساطیری ایران را از کیومرث آغاز و به پایان دوره ساسانیان ختم می‌کردند. 	<ul style="list-style-type: none"> تاریخ طبری نوشته محمدبن جریر طبری (ترجمه و تلخیص در عهد ساسانیان توسط ابوعلی بلعمی با عنوان تاریخ بلعمی) برای اطلاع بیشتر: جامع‌التواریخ نوشته خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی (پایان یافتن نگارش آن در عهد ایلخانیان)
تاریخ‌های محلی	<ul style="list-style-type: none"> یکی از گنجینه‌های مهم اطلاعات سیاسی، جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی شهرهای ایران است. انگیزه اصلی نویسندگان این دسته از کتاب‌های تاریخی: <ol style="list-style-type: none"> ثبت و ضبط رویدادهای تاریخی ۲. بیان ویژگی‌های جغرافیایی و اقتصادی نگارش زندگی‌نامه مفاخر و مشاهیر محلی 	<ul style="list-style-type: none"> تاریخ سیستان از مؤلفی ناشناخته (در موضوع تاریخ سیستان از ایام قدیم تا سال ۷۲۵ ق.) برای اطلاع بیشتر: تاریخ رویان (نوشته اولیاءالله املی درباره تاریخ سرزمین رویان از قدیمی‌ترین ایام تا ۷۶۴ ق.) کتاب فارسنامه (نوشته ابن‌بلخی در باب تاریخ و جغرافیای فارس)
تاریخ‌های سلسله‌ای	<ul style="list-style-type: none"> این نوع تاریخ‌نگاری در دوره اسلامی در ایران رواج یافت. در این تاریخ‌نگاری فرمانروایان به منظور ثبت و ضبط رویدادهای دوران خود، دانشمندان و افراد ادیب را تشویق و مأمور تدوین این رویدادها می‌کردند. بعدها با گسترش تاریخ‌نویسی سلسله‌ای در میان سلسله‌های محلی، این نوع تاریخ‌نویسی با تاریخ‌نویسی محلی پیوند یافت. 	<ul style="list-style-type: none"> تاریخ بیهقی (نوشته ابوالفضل بیهقی در دوره غزنویان) برای اطلاع بیشتر: التاجی فی اخبار الدولة الدیلمیه (نوشته ابواسحاق صابی در دوره آل بویه) تاریخ عالم‌آرای عباسی (نوشته اسکندر بیک ترکمان در دوره صفویان)
تک‌نگاری	<ul style="list-style-type: none"> این نوع تاریخ‌نگاری از دوره تیموریان به بعد مرسوم شد. در این نوع تاریخ‌نگاری مؤلفان معمولاً با اشاره فرمانروا، تاریخ زندگی او را به صورت متمرکز و ویژه، مورد توصیف و ثبت و ضبط قرار می‌دهند. 	<ul style="list-style-type: none"> عجائب المقدور فی نواب تیمور (زندگی شگفت‌آور تیمور) (نوشته ابن عرب‌شاه درباره تیمور) کتاب فتوحات شاهی (نوشته امینی هروی درباره شاه اسماعیل صفوی)
تاریخ‌های منظوم	<ul style="list-style-type: none"> سرودن منظومه‌های حماسی و تاریخی که در ایران پیشینه دیرینه‌ای داشت، از دوره مغولان رواج و رونق بسیاری یافت. سرایندگان این نوع آثار، رویدادهای تاریخی را به نظم می‌کشیدند. 	<ul style="list-style-type: none"> ظفرنامه (نوشته حمدالله مستوفی) شاه‌اسماعیل نامه (نوشته قاسمی حسینی گنابادی درباره فتوحات مؤسس سلسله صفویه) شاهنامه فردوسی (نوشته حکیم فردوسی و برجسته‌ترین منظومه حماسی و تاریخی)

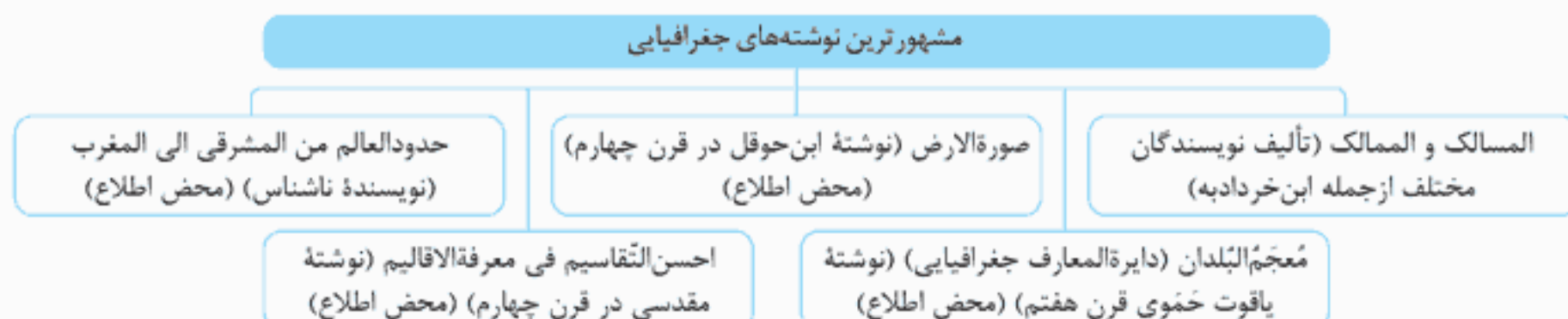
۲ سفرنامه‌ها

- سفرنامه‌ها اطلاعات مفیدی از زندگی اجتماعی مردم ایران ارائه می‌کنند که در دیگر منابع، کمتر دیده می‌شوند.
- بسیاری از جهانگردان گنجینه‌ای از اخبار و اطلاعات ارزشمند از تاریخ اجتماعی و فرهنگی و جغرافیای تاریخی سرزمین‌هایی را که دیده‌اند، به صورت سفرنامه ارائه داده‌اند.

۳ نوشته‌های جغرافیایی

- مطالعه محیط جغرافیایی رویدادها، در پژوهش‌های تاریخی اهمیت زیادی دارد.
- نوشته‌های جغرافیایی، اطلاعات بسیار بااهمیتی درباره آداب و رسوم، آب و هوا، فرهنگ، وضعیت اقتصادی و نظامی، نژاد، ادیان و اعتقادات، حدود و سرحدات و... ارائه می‌دهند.

۴ ادبیات و متون ادبی

متون نظم و نثر ادبی، گونه مهمی از منابع تاریخی محسوب می‌شوند؛ زیرا اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نیز عقاید دینی و فلسفی رایج در هر عصری در نوشته‌های ادبی و شعر شاعران آن عصر دیده می‌شود.

۵ سیاست‌نامه‌ها و اندرزنامه‌ها

- کتاب‌های سیاست‌نامه‌ای حاوی موضوعاتی درباره شیوه کشورداری و مناسبات حکومت و مردم‌اند.
- این آثار اطلاعات سودمندی درباره چگونگی اداره کشور و تشکیلات و نهادهای اداری، اقتصادی، فرهنگی و... ارائه می‌دهند.
- اندرزنامه‌ها بیشتر به اخلاق کشورداری و مناسبات اخلاقی فرمانروا و مردم می‌پردازند.

مشهورترین سیاست‌نامه‌ها و اندرزنامه‌ها

- سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملک توسی (وزیر مقتدر عصر سلجوقی)
- قابوس‌نامه عنصرالمعالی در قرن پنجم (اندرزنامه)

۶ سایر نوشته‌ها

- انواع دیگری از تألیفات با عنوان طبقات، انساب و فرهنگ‌نامه‌های زندگینامه‌ای وجود دارند که حاوی اطلاعات مفید تاریخی‌اند؛ مانند:
- اسناد به‌جامانده از دیوان‌های حکومتی مانند اسناد فرهنگی و اقتصادی و فرمان‌ها، معاهدات سیاسی و منشآت (نامه‌ها) نیز جزء مراجع مهم تاریخی هستند.
- متون تقویمی و گاه‌شماری و متون فلسفی و کلامی و فقهی، متون اخلاقی و سایر تألیفات علمی نیز می‌توانند به منظور تبیین اوضاع علمی دوره‌های تاریخی مورد توجه مورخان قرار گیرد.
- نوشته‌های روی سکه‌ها نیز اطلاعات مفیدی از اوضاع سیاسی، سلسله‌های حکومتی و نام پادشاهان تاریخی ارائه می‌دهند.

نکته: در کتاب تاریخ یازدهم، چاپ سال ۹۸، نمونه‌هایی از طبقات و انساب‌ها آمده است که بد نیست تا در جدول زیر با آن‌ها آشنا شوید.

الطبقات الکبری	انساب‌الاشراف	عیون‌الانباء فی طبقات‌الاطباء
اثر: ابن سعد کاتب واقدی	اثر: بلاذری	اثر: ابن ابی‌اصیبه

درس دوم: روش پژوهش در تاریخ؛ بررسی و ...

بچه‌ها، شنیدید که شخصی، یک نفر را نقد کرد یا نظریه‌پردازی، کتاب یا فیلمی را مورد نقد قرار داد؟ یعنی چی؟ نقد کردن به معنای سنجش همه‌جانبه یک اثر است. در تاریخ نیز این امر وجود دارد، اما مربوط به منابع تاریخی است.

معیارهای سنجش اعتبار خبر تاریخی

در این بخش با کم و کیف نقد یک خبر تاریخی آشنا می‌شوید.

نقد خبر تاریخی

مهم‌ترین رسالت مورخان، تلاش برای فهم دقیق رویدادهای گذشته است. نقد یک خبر تاریخی که درحقیقت همان اعتبارسنجی و بررسی اصالت خبر است، در دو مرحله انجام می‌گیرد:

۱. سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده
۲. سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی

۱ سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده: در این روش، پژوهشگران و مورخان مسائل زیر را بررسی می‌کنند:

۱. ویژگی‌های هویتی روایت‌کننده خبر
۲. محل تولد و زندگی
۳. گرایش فکری، مذهبی و سیاسی روایت‌کننده
۴. جایگاه علمی روایت‌کننده
۵. علایق و انگیزه‌های روایت‌کننده در بیان خبر
۶. اندیشه و مقصود روایت‌کننده را در بیان یک خبر

نکته: یکی از کارهای مورخان در نقد روایت‌کننده، تعیین فاصله زمانی و مکانی بین راوی و خبر است تا معلوم شود، روایت‌کننده خود مستقیماً شاهد وقوع رویدادی بوده و یا اینکه خبر آن را از دیگران شنیده و نقل کرده است؛ مثلاً در گذشته مورخان مانند مسعودی برای درستی یا نادرستی خبر یا گزارش تاریخی به مسافرت می‌رفتند و از نزدیک مکان رویداد را بررسی می‌کردند.

۲ **سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی:** در این روش، پژوهشگران و مورخان، به نقد اصل خبر می‌پردازند که به شش صورت انجام می‌شود:

۴ **سنجش گزارش‌ها بر اساس زمان و مکان:** زمان و مکان دو رکن مهم یک رویداد تاریخی محسوب می‌شوند. خبری که فاقد زمان و مکان دقیقی باشد، از اصالت و اعتبار کافی برخوردار نیست.

۵ **اعتبارسنجی با تکیه بر دستاوردهای علوم تجربی:** امروزه پیشرفت‌های علوم تجربی مانند زیست‌شناسی، پزشکی و... و کشف روش‌های جدید در تعیین اصالت و اعتبار اسناد تاریخی، نقش بسیار مهمی در تعیین اصالت و اعتبار اسناد و اخبار تاریخی، دارد و همخوانی یا عدم همخوانی یافته‌های این دانش‌ها با اخبار تاریخی، روش مفیدی در تعیین اصالت و اعتبار گزارش‌های تاریخی است.

شش روش سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی

۱ **مطابقت با عقل:** یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین معیارهای سنجش درستی یا نادرستی یک گزارش تاریخی، بررسی مطابقت و یا عدم مطابقت آن با عقل است؛ برای مثال، یعقوبی، مقدسی، ابن مسکویه، بیهقی و ابن اسفندیار، عدم مطابقت یک روایت تاریخی با عقل را دلیل بر بطلان و نادرستی آن می‌دانستند.

۲ **مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد:** مقایسه یک خبر و یا یک منبع تاریخی با سایر منابع نظیر اطلاعات مندرج در سایر کتاب‌های تاریخی و نوشته‌های دیگر؛ مانند سفرنامه‌ها، فتوت‌نامه‌ها و... روشی سودمند برای تعیین اعتبار اخبار و اسناد است.

۶ **اعتبارسنجی به کمک دستاوردهای سایر علوم انسانی:** پژوهش‌های سایر علوم مانند جامعه‌شناسی، اسطوره‌شناسی، نسخه‌شناسی و... در تعیین اصالت اخبار و منابع تاریخی کمک بسیار زیادی به مورخان می‌کند.

۳ **مطابقت با نتایج تحقیقات باستان‌شناسی:** نتایج تحقیقات علمی باستان‌شناسان روی بناها و آثار تاریخی به مورخان کمک می‌کند که اخبار و کتاب‌های تاریخی را به دقت ارزیابی کنند.

انواع روش‌های تاریخ‌نگاری

مورخان تاکنون تقسیم‌بندی‌های مختلفی از روش‌های تاریخ‌نگاری ارائه کرده‌اند. در اینجا یکی از تقسیم‌بندی‌های رایج بررسی می‌شود.

تاریخ‌نگاری روایی

تعریف به نوعی از تاریخ‌نگاری گفته می‌شود که مورخ، روایت‌های مختلف و متعدد درباره موضوع واحد را با ذکر اسناد، ذکر می‌کند.

توضیحات

- تاریخ‌نگاران، بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی در روایت‌ها، عیناً آن را ذکر می‌کردند.
- این نوع تاریخ‌نگاری در ابتدا برای ثبت و ضبط سخنان و سیره پیامبر و صحابه ایشان استفاده می‌شد. ولی بعدها برای ثبت وقایع تاریخی به کار گرفته شد.
- یکی از عیوب این سبک تاریخ‌نگاری این بود که نویسندگان هیچ نقد و نظری درباره درستی یا نادرستی خبر ارائه نمی‌دادند؛ اما برخی این را امتیاز بزرگی می‌دانند، زیرا مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون درباره یک موضوع روبه‌رو می‌شود و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی، درباره اصل خبر قضاوت می‌کنند.

چهره‌ها برجسته‌ترین چهره تاریخ‌نگاری روایی، مورخ و مفسر مشهور محمدبن جریر طبری است.

تاریخ‌نگاری ترکیبی

تعریف در این روش مورخ به‌جای ذکر همه روایات درباره یک موضوع، با مطالعه و مطابقت آن‌ها، یک گزارش واحد از مجموع آن‌ها تنظیم می‌کند.

توضیحات

- مورخ ناچار به گزینش و انتخاب است و امکان دارد برخی جنبه‌های خبر از چشم او دور بماند.
- از اواخر قرن سوم متداول شد.

چهره‌ها از برجسته‌ترین چهره‌های این سبک، بلاذری صاحب کتاب فتوح البلدان و دینوری نویسنده کتاب اخبار الطوال است.

تاریخ‌نگاری تحلیلی

تعریف در این روش مورخ، با بررسی موشکافانه تمام اخبار و روایت‌های مربوط به یک رویداد و نقد آن‌ها، به تحلیل و تفسیر علل، آثار و پیامدهای آن واقعه اقدام می‌کند.

آثار از برجسته‌ترین آثار این شیوه، تجارب‌الامم از ابوعلی مسکویه، تاریخ بیهقی از ابوالفضل بیهقی و مروج‌الذهب از مسعودی است.

ارائه گزارش‌ها به روش سال‌شماری و موضوعی

مورخان دوران اسلامی، گزارش‌ها و نوشته‌های خود را به دو روش سال‌شماری و موضوعی تنظیم و ارائه کردند.

روش‌های تنظیم و ارائه گزارش‌ها و نوشته‌های اسلامی

سال‌شماری حوادث به ترتیب وقوع زمان نوشته می‌شوند. مثلاً طبری در ذیل حوادث ۶۱ ق، وقایع محرم و عاشورا را گزارش می‌کند.

موضوعی

- یک موضوع خاص، محور تاریخ‌نگاری قرار می‌گیرد. مانند: جنگ‌ها.
- نمونه تاریخ‌نگاری موضوعی، کتاب مروج‌الذهب و معادن‌الجواهر، نوشته علی‌بن حسین مسعودی است.

درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن

حدود ۲۱ سال پس از پایان جنگ جهانی اول، جهان بار دیگر گرفتار جنگی شد که مرگبارترین و ویرانگرترین حادثه تاریخ بشر شناخته می‌شود. شما در این درس زمینه‌ها، عوامل، آثار و پیامدهای مختلف این جنگ و مهم‌ترین تحولات سیاسی جهان پس از آن را بررسی و تجزیه و تحلیل خواهید کرد.

جهان در فاصله دو جنگ بزرگ

در فاصله میان دو جنگ، جهان و مخصوصاً کشورهای اروپایی گرفتار مسائل و مشکلات بزرگی شدند که زمینه را برای جنگ جهانی دوم فراهم آورد. مهم‌ترین این مسائل و مشکلات را در نمودار زیر آورده‌ایم:

مهم‌ترین مسائل و مشکلات جهان در فاصله دو جنگ بزرگ

صلح ناپایدار و ناخشنودی از قراردادهای صلح ورسای ضعف جامعه ملل بحران اقتصادی ظهور حکومت‌های خودکامه کاملاً تک حزبی و نظامی‌گرا

صلح ناپایدار

معاهده ورسای که پس از جنگ جهانی اول به امضا رسید، به هیچ عنوان داوطلبانه و اختیاری نبود؛ بلکه قراردادی میان کشورهای پیروز و شکست‌خورده بود که طی آن طرف شکست خورده برای فرار از نابودی و به اجبار، آنچه طرف پیروز می‌گفت را پذیرفت. متفقین که دولت‌های پیروز جنگ بودند، هریک به نوبه خود در ایجاد جنگ مقصر بودند ولی تمام تقصیرها را متوجه آلمان نموده و با تنبیه این کشور به روش‌های مختلف، زمینه‌های نارضایتی و بروز جنگ‌های بعدی را فراهم آوردند.

ضعف جامعه ملل

جامعه ملل که برای کمک به حل و فصل اختلافات کشورها و جلوگیری از دشمنی و جنگ میان دولت‌ها به وجود آمده بود، قدرت کافی برای تحقق این هدف و تصمیماتش، ضمانت اجرایی لازم را نداشت. حضور نداشتن برخی کشورها، نقش مهمی در ناکامی و بی‌اعتباری بیشتر آن داشت؛ که این کشورها عبارت‌اند از: ۱ آمریکا که خود پیشنهاد تأسیس جامعه ملل را داده بود، به عضویت آن در نیامد. ۲ خروج ژاپن، آلمان و ایتالیا ۳ اخراج شوروی از جامعه ملل

بحران اقتصادی

- ۱ پس از جنگ جهانی اول، انگلستان ← با اتکا به منابع خود و ثروت مستعمراتش از عهده بازسازی ویرانی‌های ناشی از جنگ برآمد.
- ۲ آلمان به دلیل خرابی‌های حاصل از جنگ، از دست دادن مستعمرات و پرداخت غرامت‌های سنگین، اوضاع اقتصادی وخیمی داشت.
- ۳ ایالات متحده ← به برخی از کشورها مانند آلمان وام اعطا کرد؛ اما ناگهان دچار رکود اقتصادی عظیمی شد که به دنبال آن، اقتصاد جهان به هم ریخت.

نکته: مسائل و مشکلات اقتصادی تأثیر به‌سزایی در روی کار آمدن حکومت‌های دیکتاتوری، به خصوص در اروپا داشت.

ظهور حکومت‌های خودکامه تک‌حزبی و نظامی

پس از پایان جنگ جهانی اول، امید به استقرار نظام‌های آزاد و دموکرات در اروپا و سایر نقاط جهان، چندان دوام نیاورد و رژیم‌های دیکتاتوری یکی پس از دیگری سربرآوردند. این رژیم‌ها عبارت‌اند از:

۱ شوروی استالینی

پس از مرگ لنین، ژوزف استالین، دبیر کل حزب کمونیست، رقیب قدرتمند خود را از سر راه برداشت و قدرت را در شوروی به دست گرفت و با تحکیم موقعیت سیاسی خود، مسیر دیکتاتوری را پیش گرفت.

عده زیادی از بلژیکی‌های قدیمی

اندیشمندان

افسران ارتش

اعضای حزب کمونیست

دیپلمات‌ها و مردم عادی

استالین

را که در برابرش مقاومت و مخالفت می‌کردند

به مرگ محکوم کرد.

به اردوگاه‌های کار اجباری در سیبری فرستاد.

در سال ۱۹۲۳، ارزش مارک آلمان به اندازه‌ای سقوط کرد که از اسکناس به جای سوخت، به عنوان کاغذ دیواری و برای پر کردن تشک استفاده می‌شد.

برنامه‌ها و اقدامات استالین

ادامه برنامه‌های اقتصادی و فرهنگی لنین و برنامه‌های جدید

مثل

اشتراکی کردن مزارع کشاورزی با اعمال قدرت و خشونت بسیار

صنعتی کردن سریع کشور

اساس آن

بر تولید کالاهای سرمایه‌ای و سلاح‌های جنگی

منبعه

افزایش تولید ماشین‌آلات صنعتی، نفت، برق، فولاد و زغال‌سنگ

گسترش مرزها و تسلط بر برخی کشورها و سرزمین‌های اروپای شرقی

نکته: با وجود بی‌اعتمادی و دشمنی که میان شوروی و آلمان وجود داشت، دو کشور با یکدیگر پیمان عدم تجاوز امضا کردند.

۲ به قدرت رسیدن فاشیست‌ها در ایتالیا

پس از جنگ جهانی اول، حکومت پادشاهی مشروطه ایتالیا در حل مشکلاتی مانند تورم، بیکاری، اعتصاب و ناآرامی‌های کارگری ناتوان بود. **در نتیجه** حزب کوچک فاشیت به رهبری بنیتو موسولینی قدرت را به دست گرفت.

فاشیست‌ها

یک گروه ملی‌گرای افراطی بودند.

می‌خواستند دولت تک‌حزبی قدرتمند و متمرکزی در ایتالیا ایجاد کنند.

سرانجام پادشاه ایتالیا با حمایت و تشویق صاحبان صنایع، زمین‌داران و نظامیان، موسولینی را به نخست‌وزیری منصوب کرد.

یکپارچه کردن قدرت با از بین بردن احزاب رقیب

تحت نظارت و مراقبت کامل قرار دادن مردم به کمک وسایل ارتباط‌جمعی و شگردهای تبلیغاتی

سرکوب مخالفان و معترضان با استفاده از یک سازمان امنیتی و پلیسی

اقدامات موسولینی پس از پیروزی در انتخابات مجلس

موسولینی تا حدود زیادی به وعده‌های خویش درباره کاهش بیکاری و تورم و پایان دادن به اعتصاب‌ها عمل کرد. **در نتیجه** بسیاری از مردم ایتالیا شیفته او بودند و از اینکه با رهبری او کشورشان در ردیف قدرت‌های بزرگ قرار گرفته، به خود می‌بالیدند.

موسولینی سودای احیای دوباره امپراتوری روم باستان و تسلط بر دریای مدیترانه و شمال آفریقا را در سر داشت.

تجاوز نظامی این کشور به اتیوپی در آفریقا بر پایه همین تفکر صورت گرفت.

روابط خارجی

۳ ظهور هیتلر در آلمان

به روند چگونگی به قدرت رسیدن هیتلر توجه کنید:

شکست آلمان در جنگ جهانی اول ← پناهنده شدن امپراتور وقت آلمان به هلند ← بر سر کار آمدن حکومت جمهوری در آلمان ← گسترش رکود و بیکاری به سبب امضای پیمان ورسای ← ناخشنودی مردم از این وضعیت در چنین شرایطی ارائه راه‌حل مشکلات و تاکید بر لغو پیمان ورسای توسط هیتلر، رهبر حزب نازی ← موفقیت نازی‌ها در انتخابات مجلس ← صدراعظم شدن هیتلر در آلمان با حمایت صاحبان صنایع، اشراف زمین‌دار و افسران ارتش ← قبضه کامل قدرت و برقراری نظام دیکتاتوری تک‌حزبی در آلمان

نازی‌ها

ملی‌گرایان افراطی و نژادپرست (مانند فاشیست‌ها) شعار آن‌ها «آلمان، بیدار شو» بود که تأثیر زیادی بر آلمانی‌ها گذاشت.

نکته: هیتلر عقیده داشت که آلمان برای به دست آوردن فضای حیاتی، باید سرزمین‌هایی را در اروپا فتح کند.

هیتلر پس از قبضه قدرت، خود را پیشوا خواند و پس از به دست گرفتن زمام امور، قرارداد ورسای را لغو کرد و اقدامات زیر را انجام داد:

هیتلر و اعضای حزب نازی - دسامبر ۱۹۳۰

اقدامات هیتلر

اقدامات داخلی (پس از رسیدن به قدرت)

- برقراری نظام دیکتاتوری و تک‌حزبی
- متحول شدن تمام حزب‌های سیاسی به جز حزب نازی
- پاکسازی نیروی پلیس و سازمان‌های دولتی از افراد غیرنازی
- تأمین امنیت داخلی توسط پلیس مخفی موسوم به گشتاپو
- برپایی اردوگاه‌های کار اجباری برای مخالفان

عمرانی و اقتصادی

- ساخت شبکه وسیعی از جاده‌ها و راه‌آهن
- ایجاد مؤسسات عمومی
- راه‌اندازی کارخانه‌های بزرگ به خصوص صنایع تسلیحاتی
- این اقدامات به بحران رکود و بیکاری در آلمان پایان داد.

نظامی

- گسترش ارتش و تشکیلات نظامی
- مجهز کردن ارتش به سلاح‌ها و فناوری‌های پیشرفته جنگی

روابط خارجی

- بستن پیمان‌های دوجانبه و چندجانبه با برخی کشورها
- پیش‌بردن برنامه‌های توسعه طلبانه سرحدی و سرزمینی

۴ توسعه طلبی نظامی ژاپن

در نیمه دوم قرن ۱۹ م ژاپن به انجام اصلاحات اساسی و اخذ تمدن جدید غربی پرداخت. این دوره به انقلاب میجی معروف شد که توسط موتسو هیتو روی داد.

تغییر وضع ناتوان ژاپن در رویارویی با خطر جهانگشایی غربی
جبران عقب‌ماندگی‌های نظام قبلی

برداشتن اولین گام‌ها در راه صنعتی شدن
شروع به استعمار سرزمین‌های پیرامون خود

نتیجه

در نمودارهای زیر وضعیت ژاپن در جنگ جهانی اول و فاصله بین دو جنگ بررسی می‌شود.

به اتفاق مثلث پیوسته بود؛ اما در مقایسه با انگلستان، فرانسه و آلمان، زیان عمده‌ای متحمل نشد و اقتصادش در سال‌های پس از جنگ همچنان شکوفا بود.

از آنجا که اقتصاد ژاپن وابسته به واردات مواد خام بود، رشد صنعتی این کشور با قدرت نظامی و دریانوردی ارتباط تنگاتنگ داشت.

ژاپن در جنگ جهانی اول

موتسو هیتو امپراتور ژاپن در دوران انقلاب میجی

هدایت سیاست داخلی و خارجی در اختیار نظامیان بود و این کشور را در جهت توسعه طلبانه نظامی سوق دادند.

از جامعه ملل خارج شد.

به کشورهای همسایه، از جمله چین لشکرکشی کرد.

به همراه آلمان و ایتالیا، کشورهای محور را شکل دادند.

ژاپن در فاصله جنگ جهانی اول و دوم

جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵ م)

- اول سپتامبر ۱۹۳۹ / شهریور ۱۳۱۸
- حمله برق‌آسای آلمان به لهستان و تصرف نیمه غربی این کشور
- مصالحه، آلمان با استالین و اجازه دادن به شوروی برای اشغال نیمه شرقی لهستان
- اعلان جنگ انگلیس و فرانسه (متفقین) به آلمان به دنبال حمله به لهستان
- تشکیل دولت‌های محور با اتحاد آلمان، ایتالیا و ژاپن
- شروع جنگ و سال‌های پیروزی دولت‌های محور
- هجوم آلمان به فرانسه، اشغال این کشور به‌عنوان مهم‌ترین دستاورد ارتش نازی
- درخواست آلمان از انگلیس برای تسلیم و ادامه جنگ توسط انگلستان به‌دلیل برخورداری از کمک آمریکا
- هجوم نیروهای محور به شبه‌جزیره بالکان، اروپای شرقی و شمال آفریقا
- تهاجم آلمان به خاک شوروی علی‌رغم مصالحه با این کشور
- ورود نیروهای آلمانی به بخش غربی شوروی
- عقب‌نشینی نیروهای شوروی و آتش‌زدن مزارع و آذوقه‌ها
- ایجاد مشکل برای آلمان‌ها به دلیل سرمای شدید و کمبود آذوقه
- کمک نیروهای انگلستان و آمریکا به شوروی
- انجام عملیات گسترده در شرق و جنوب شرق آسیا توسط ژاپن
- حمله ژاپنی‌ها به ناوگان ایالات متحده آمریکا در اقیانوس آرام
- ورود آمریکا به جنگ، پس از حمله ژاپنی‌ها به نفع متفقین
- شکست ژاپن و به زانو درآمدن ایتالیا
- ورود نیروهای متفقین به فرانسه و آزاد شدن این کشور و سپس ورود به خاک آلمان
- ورود نیروهای متفقین به برلین و خودکشی هیتلر
- اشغال بخش شرقی آلمان توسط شوروی و قسمت غربی توسط انگلستان و آمریکا
- محاکمه و مجازات تعدادی از فرماندهان و سران حکومت نازی در دادگاه نورنبرگ
- بمباران اتمی دو شهر هیروشیما و ناگاساکی ژاپن توسط آمریکا
- پایان رسمی جنگ با سقوط برلین و اعلام تسلیم از سوی ژاپن
- مهلک‌ترین و مخرب‌ترین رویداد تاریخ بشر
- کشته شدن ۴۰ تا ۵۰ میلیون نفر
- بیشترین تلفات در روسیه و آلمان
- آثار و نتایج جنگ
- صدمه دیدن بسیاری از کشورهای اروپایی، آسیایی و آفریقایی
- مصائب جنگ: آسیب‌های اقتصادی، گرسنگی، بیماری‌های مسری، آوارگی و اختلال‌های روحی و روانی
- تلاش آمریکا برای حاکم شدن بر جهان از طریق ایجاد نظم نوین جهانی
- اولین ضربه کاری به نظم جدید آمریکایی در جهان با ظهور انقلاب اسلامی ایران

درس

۸

ایران در جنگ

در زمان جنگ جهانی دوم، دولت ایران اعلام بی‌طرفی کرد. در آن زمان روابط بازرگانی گسترده‌ای با آلمان داشت. انگلستان تلاش می‌کرد که از دادوستد آلمان با کشورهای بی‌طرف جلوگیری کند و این موضوع اعتراض حکومت رضاشاه را برانگیخت **در نتیجه** ایران از طریق شوروی به تجارت با آلمان ادامه داد.

حمله هیتلر به شوروی ← برهم خوردن معادله جهانی به زیان ایران ← اتحاد دوباره شوروی و انگلستان علیه ایران

در پی حمله آلمان به شوروی، حفظ منابع باکو برای روس‌ها و منابع نفت جنوب برای انگلیسی‌ها، اهمیت حیاتی پیدا کرد.

خاک ایران مناسب‌ترین مسیر برای رساندن کمک تسلیحاتی متفقین به نیروهای شوروی بود.

نتیجه

دولت‌های شوروی و انگلستان از ایران خواستند که آلمانی‌ها را اخراج کند.

سرانجام به بهانه حضور نیروهای آلمانی در ایران، نیروهای شوروی و انگلستان در شهریور ۱۳۲۰ از شمال و جنوب به ایران حمله کردند؛ اما ارتش ایران مقاومت چندانی نکرد و تنها درگیری مختصری به‌ویژه میان یگان‌های نیروی دریایی ایران با قوای متفقین رخ داد. **در نتیجه** دریا دار غلامعلی بایندر فرمانده این نیرو و جمعی از هم‌زمانش به شهادت رسیدند. پس از اشغال ایران، رضاشاه وادار به کناره‌گیری از سلطنت و تبعید به جزیره موریس در جنوب‌غربی اقیانوس هند، شد.

جهان پس از جنگ جهانی دوم

پس از پایان جنگ جهانی دوم، شوروی تسلط خود را بر اروپای شرقی اعمال کرد. آلمان به دو بخش تقسیم شد

شرقی: تحت سلطه روس‌ها

غربی: تحت سلطه سایر دولت‌های متفق

بازماندگان جنگ (مانند آلمان و ژاپن)

۱. از داشتن نیروی نظامی مقتدر و مستقل محروم ماندند.

۲. اقتصاد و فرهنگ آنان تحت نفوذ فاتحان جنگ قرار گرفت.

۳. در بسیاری از بخش‌ها این نفوذ و اعمال نظر همچنان ادامه دارد.

عصر جنگ سرد

با پایان جنگ جهانی دوم و از میان رفتن آلمان، دشمن مشترک آمریکا و شوروی، همکاری بین این دو کشور تبدیل به بی‌اعتمادی، رقابت و تنش شدید شد و دو اصطلاح «بلوک غرب» و «بلوک شرق» رایج شد.

آمریکا و هم‌پیمانانش که دارای نظام سرمایه‌داری بودند ← بلوک غرب

شوروی و کشورهای اقماری آن به همراه کشورهای دارای نظام کمونیستی (مثل چین و کره شمالی) ← بلوک شرق

• آمریکا و شوروی دو ایدئولوژی مختلف برای اداره جامعه داشتند و در زمینه‌های مختلف علمی صنعتی، توسعه تکنولوژی، تجهیزات نظامی، فناوری جاسوسی و حتی ورزش و صنعت مد، رقابت تنگاتنگ داشتند.

• آن‌ها برای جذب متحدین بیشتر، به برقراری اتحادها و پیمان‌های سیاسی و نظامی مانند ناتو و وروشو دست زدند.

• بین شوروی و آمریکا هرگز رویارویی نظامی و جنگ مستقیم اتفاق نیفتاد ولی ۱ رقابت و تنش‌های مکرر (مثل ساخت دیوار برلین) و ۲ جنگ‌های نیابتی باعث شد که از این دوران به عنوان جنگ سرد یاد کنند.

مشکلات اقتصادی و سیاسی در اتحاد جماهیر شوروی در نتیجه افزایش اعتراضات مردمی

دامن زدن بلوک غرب به مشکلات شوروی با استفاده از رسانه‌ها

موجب

فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و محو شدن بلوک شرق از صفحه تاریخ شد.

بازسازی و رونق اقتصادی اروپا

جنگ، بخش وسیعی از اروپا و اقتصاد آن را ویران کرد؛ اما کشورهای اروپایی برای بازسازی کشورهای خود به پا خواستند و با کار سخت و برنامه‌ریزی‌های مختلف، تحولات جدی را در کشور خود رقم زدند؛ به حدی که آن‌ها امروزه در زمینه اداره امور دنیای خود، از فاتحان جنگ نیز بالاتر رفته‌اند. در این مسابقه علمی و بازسازی جدی، ایران با حکومت گوش به فرمان بیگانگان در زمان پهلوی دوم، نه به اندازه سی سال، که چندین برابر آن از حرکت پرشتاب دنیا در بخش‌های گوناگون عقب ماند.

تحولات شرق آسیا

در شرق آسیا نیز کشورهای چین و ژاپن تحت تأثیر پیامدهای جنگ جهانی اول قرار گرفتند که در جدول زیر آن را مقایسه می‌کنیم.

چین	ژاپن
<ul style="list-style-type: none"> • پس از شکست و تسلیم ژاپن، جنگ داخلی در چین بین ملی‌گرایان و کمونیست‌ها شدت گرفت. • آمریکا از ملی‌گرایان و شوروی از کمونیست‌ها حمایت می‌کردند. • کمونیست‌ها به رهبری مائو بر ملی‌گراها پیروز شدند و جمهوری خلق چین را تأسیس کردند. • حکومت و حزب کمونیست چین، با وجود داشتن رابطه دوستانه با شوروی، همواره سیاستی مستقل را دنبال کرده است. 	<ul style="list-style-type: none"> • صنعتی‌ترین کشور آسیا که پس از شکست در جنگ جهانی دوم به‌اشغال آمریکا درآمد. • قانون اساسی جدید آن، دموکراسی را تقویت و قدرت سیاسی را از اختیار امپراتور و فرماندهان نظامی خارج و به نمایندگان منتخب ملت سپرد. • مردم این کشور با سخت‌کوشی و برنامه‌ریزی دقیق به موفق‌ترین قدرت پیشرو اقتصادی در جهان تبدیل شدند. • تولید صنعتی این کشور در سال ۱۹۵۳ به میزان تولید سال‌های آغازین جنگ جهانی دوم رسید.

استقلال طلبی و استعمارزدایی

با پایان گرفتن جنگ جهانی دوم، حزب کنگره ملی در هندوستان به رهبری مهاتما گاندی، استقلال کامل این کشور را درخواست کرد و انگلستان به ناچار تسلیم شد. همچنین جنبش‌های استقلال طلبانه در جنوب شرقی آسیا و قاره آفریقا به نحو مسالمت‌آمیز به وقوع پیوست **در نتیجه** در کمتر از یک دهه (۱۹۵۵ - ۱۹۶۵) بیش از ۳۰ کشور مستقل آسیایی و آفریقایی از مستعمره‌های اروپاییان سربرآوردند. البته در الجزایر، علی‌رغم سرکوب نظامی دولت فرانسه، مردم پس از سال‌ها مبارزه سخت بر استعمار پیروز شدند و به استقلال دست یافتند.

فلسطین

یکی از مسائل مهم منطقه خاورمیانه و جهان اسلام، اشغال کشور مسلمان فلسطین و تأسیس رژیم غاصب اسرائیل است.

عوامل مؤثر در به رسمیت شناختن دولت جعلی اسرائیل توسط سازمان ملل:

۱. فشار شبکه صهیونیسم بین‌الملل
۲. حمایت دولت‌های انگلیس و آمریکا
۳. سکوت بیشتر کشورهای مسلمان

دلایل اهمیت فلسطین

مهد ادیان الهی و محل زندگی بسیاری از پیامبران و وجود اماکن مقدس بسیار در آن

قرار داشتن فلسطین در محل تقاطع و لولای سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا

تشکیل دولت جعلی اسرائیل در منطقه و در قلب دنیای اسلام به‌عنوان هدف بلندمدت استکبار

عبور یکی از مهم‌ترین آبراه‌های جهان از این منطقه و فراهم شدن ارتباط بین غرب و شرق

درس پنجم: هند و چین

۱۲۲. هند باستان، شامل کدام بخش‌ها بوده است؟

- (۱) هندوستان، بنگلادش و رود گنگ
(۲) هندوستان، بنگلادش و بخش وسیعی از پاکستان
(۳) هندوستان، بنگلادش و تبت
(۴) هندوستان، بنگلادش و رود سند

۱۲۳. چرا دربارهٔ اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تمدن درهٔ سند، اطلاعات اندک است؟

- (۱) عدم رمزگشایی لوح‌ها و نوشته‌ها
(۲) عدم وجود ظروف و آثار هنری
(۳) عدم دادوستد تمدن سند با تمدن‌های دیگر
(۴) مرسوم نبودن سنت کتابت

۱۲۴. کدام قوم در نواحی استوایی و مرطوب جنوب هند، بدون آنکه تحت نفوذ آریایی‌ها در بیایند، قرن‌ها مستقل به حیات خود ادامه دادند؟

- (۱) اقوام درهٔ سند
(۲) اقوام ساکن در موهنجودارو
(۳) دراویدی‌ها
(۴) اقوام ساکن در هاراپا

۱۲۵. مهم‌ترین اثر برجا مانده دربارهٔ عقاید آریاییان کدام است و به چه زبانی سروده شده است؟

- (۱) وداها - سانسکریت
(۲) گات‌ها - زبان هند و اروپایی
(۳) وداها - زبان هند و اروپایی
(۴) گات‌ها - سانسکریت

۱۲۶. کدام آیین، خدایان متعدد ستایش شده در وداها را باور داشت؟

- (۱) آیین دراویدی‌ها
(۲) آیین اکدی‌ها
(۳) آیین برهمنی
(۴) آیین سومری‌ها

۱۲۷. مهم‌ترین عامل شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر به جای آیین برهمنی، کدام است؟

- (۱) افزایش قدرت و ثروت برهمنان
(۲) ایجاد نظام کاست و طبقه ممتاز در هند
(۳) مناسک طاقت‌فرسای آیین برهمنی
(۴) باورهای آمیخته با خرافات برهمنان

۱۲۸. کدام مورد مهم‌ترین آیینی است که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار برهمنی ظهور کرد؟

- (۱) دراویدی
(۲) کاستی
(۳) زرتشتی
(۴) بودایی

۱۲۹. براساس عقاید بودا، از کدام طریق می‌توان بر آرزو و خواستن غلبه کرد؟

- (۱) خواندن وداها
(۲) پرتش بودا
(۳) رسیدن به نیروانا
(۴) تسامح با سایر ادیان

۱۳۰. کدام‌یک از گزاره‌های زیر، جزء هشت راه مقدس رسیدن به «نیروانا»، از سوی بودا است؟

- (۱) رنج و درد بی‌پایان زندگی، صداقت در ایمان، نیت و گفتار
(۲) صداقت در ایمان، گفتار، زندگانی، کوشش و زندگی مرفه
(۳) غلبه بر آرزو و خواستن، صداقت در پندار و مراقبه
(۴) تقویت آرزو و خواستن برای رسیدن به نیروانا، صداقت در زندگانی، کوشش و مراقبه

۱۳۱. کدام شاه هخامنشی، قسمت‌هایی از شمال غرب هند را تصرف و خراج‌گزار خویش کرد؟

- (۱) کورش
(۲) داریوش بزرگ
(۳) کمبوجیه
(۴) خشایارشا

۱۳۲. با انتشار خبر مرگ اسکندر، کدام‌یک از فرماندهان هندی بر ضد یونانیان سر به شورش برداشت؟

- (۱) آشوکا
(۲) چندراگوپتا
(۳) موريا
(۴) ریگ ودا

۱۳۳. آریایی‌ها از کدام سمت وارد هند شدند؟

- (۱) جنوب غرب
(۲) شمال غرب
(۳) جنوب شرق
(۴) شمال شرق

۱۳۴. در دوران فرمانروایی چه کسی، حکومت موريا به اوج قدرت رسید؟

- (۱) داریوش بزرگ
(۲) اسکندر
(۳) چندراگوپتا
(۴) آشوکا

۱۳۵. تصویر مقابل مربوط به چیست؟

- (۱) معبد بودایی ماهابادی در استان بیهار هند
(۲) بقایای شهر موهنجودارو
(۳) بقایای بنای متعلق به دورهٔ آشوکا
(۴) بقایای بنای متعلق به دورهٔ تمدن درهٔ سند

۱۳۶. کدام مورد، محیط مناسبی برای کشاورزی و برپایی سکونتگاه‌های دائمی در چین بود؟

- (۱) ایجاد حکومت مرکزی قوی
(۲) درهٔ پهناور رود هوانگ‌هو در شمال چین
(۳) موانع طبیعی چین
(۴) جلگه‌ها و دشت‌های پیرامون رودهای بزرگ در چین

(کانون فرهنگی آموزش)

۱۳۷. بنابر کاوش‌های باستان‌شناسی، در دوران _____ و حدود _____ پیش، گروه‌هایی از مردم روستانشین چینی در اطراف رودهای بزرگ هوانگ‌هو و یانگ‌تسه مشغول کشاورزی بودند.

(۱) پارینه‌سنگی - ۵ هزار سال (۲) نوسنگی - ۸ هزار سال (۳) پارینه‌سنگی - ۸ هزار سال (۴) نوسنگی - ۵ هزار سال

۱۳۸. فرضیهٔ پیدایش نخستین شهرها در چین مربوط به _____ است.

(۱) ۸۰۰۰ سال پیش (۲) ۱۵۰۰ ق.م (۳) ۱۵۰۰ سال پیش (۴) ۸۰۰۰ ق.م

۱۳۹. در میان تمدن‌های نخستین، کدام تمدن به سبب موقعیت ویژهٔ جغرافیایی خود، کمتر تحت تأثیر و نفوذ خارجی بوده است؟

(۱) تمدن مصر (۲) تمدن بین‌النهرین (۳) تمدن چین (۴) تمدن هند باستان

۱۴۰. یکی از فرمانروایان سلسله _____ به نام _____، توانست به تفرقهٔ سیاسی چین پایان دهد و همچنین عنوان _____ را برای خود برگزید.

(۱) هان - ژنگ - امپراتور اول (۲) چو - ژنگ - امپراتور اول (۳) چهاین - ژنگ - شی هوانگ‌تی (۴) چو - ژنگ - شی هوانگ‌تی

۱۴۱. شی هوانگ‌تی برای رونق تجارت دست به کدام اقدام زد؟

(۱) نوسازی تشکیلات اداری (۲) نوسازی تشکیلات مالیاتی (۳) احداث جادهٔ ابریشم (۴) یکسان‌سازی مقیاس وزن‌ها، اندازه‌ها و عیار سکه‌ها

۱۴۲. کدام گزینه دربارهٔ اقدامات شی هوانگ‌تی نادرست است؟

(۱) نوسازی تشکیلات اداری و مالیاتی (۲) یکسان‌سازی مقیاس وزن‌ها و عیار سکه‌ها (۳) ایجاد شبکه‌ای گسترده از جاده‌ها (۴) به رسمیت شناختن آیین کنفوسیوس

۱۴۳. توضیحات روبه‌رو مربوط به کدام یک از سلسله‌ها است؟ «در دوران فرمانروایی این سلسله تغییرات و تحولات زیادی در چین رخ داد. پیشرفت کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ و گشایش جادهٔ مشهور ابریشم از جمله تحولات این سلسله است.»

(۱) چهاین (۲) هان (۳) چو (۴) شانگ

۱۴۴. جادهٔ ابریشم که چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد، در کدام دوره گشایش یافت؟

(۱) شانگ (۲) چو (۳) چهاین (۴) هان

۱۴۵. کدام گزینه از اقدامات شی هوانگ‌تی نیست؟

(۱) گشایش جادهٔ ابریشم (۲) نوسازی تشکیلات مالیاتی (۳) یکسان‌سازی عیار سکه‌ها (۴) تکمیل دیوار چین

۱۴۶. کدام یک از اندیشمندان زیر بیش از هر چیز به رفتار اخلاقی توجه داشت؟

(۱) کنفوسیوس (۲) بودا (۳) برهمن (۴) بودا و کنفوسیوس

۱۴۷. تصویر مقابل مربوط به چیست؟

(۱) چهار حقیقت عالی بودا (۲) قطعهٔ ادبی منسوب به کنفوسیوس (۳) از مجموعه فرمان‌های شی هوانگ‌تی (۴) موزاییک سنگی مربوط به شهر اور

۱۴۸. پس از مرگ شی هوانگ‌تی و در دوران حکومت _____ بر چین، اندیشه و آیین _____ دوباره رواج یافت و تعلیم داده شد.

(۱) چهاین - بودا (۲) چهاین - کنفوسیوس (۳) هان - بودا (۴) هان - کنفوسیوس

۱۴۹. درست یا نادرست بودن عبارات زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

(الف) حکومت موریان در دوران فرمانروایی آشوکا ضعیف شد.
(ب) دراویدی‌ها، قومی تیره‌پوست در نواحی استوایی و مرطوب در جنوب هند بودند که تحت سلطهٔ مهاجران آریایی درنیامدند.
(ج) دیوار چین دژی به طول ۲۴۰۰ کیلومتر با ۲۵۰۰۰ برج نگهبانی بود که در مرز شمالی چین شکل گرفت.
(د) در دورهٔ سلسلهٔ شانگ آیین بودایی به چین راه یافت.

(۱) نادرست - درست - درست - نادرست (۲) درست - نادرست - درست - نادرست

(۳) درست - نادرست - درست - نادرست (۴) نادرست - درست - نادرست - نادرست

۱۵۰. کدام گزینه در ارتباط با تمدن چین باستان نادرست است؟

(۱) حدود ۸ هزار سال پیش، گروه‌هایی از مردم روستانشین چینی در اطراف رودهای بزرگ هوانگ‌هو و یانگ‌تسه مشغول کشاورزی بوده‌اند.
(۲) در میان تمدن‌های نخستین، تمدن چین به سبب موقعیت ویژهٔ جغرافیایی خود، کمتر تحت تأثیر نفوذ خارجی بوده است.
(۳) شی هوانگ‌تی مدتی پیش از مرگ خود با آیین کنفوسیوس موافقت و اجازهٔ رواج آن را داد.
(۴) جاده‌ای که در قرون جدید به جادهٔ ابریشم معروف گشته، چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد.

۱۵۱. کدام اقدام به شی هوانگ‌تی از فرمانروایان سلسلهٔ «چهاین» در سرزمین باستانی چین نسبت داده شده است؟

(۱) تکمیل دیوار بزرگ چین (۲) گشایش جادهٔ معروف ابریشم (۳) جلوگیری از ورود آیین بودا به کشور (۴) رواج مجدد اندیشه و آیین کنفوسیوس

پایه
دهم

درس ششم: یونان و روم

۱۵۲. تمدن کهنی که در پی کاوش‌های باستان‌شناختی در اوایل قرن بیستم در جنوب یونان کشف شد، چه نام دارد؟

- (۱) کرت (۲) مینوسی (۳) روم (۴) میسنی

(کانون فرهنگی آموزش)

۱۵۳. کدام گزینه درباره تمدن مینوسی درست است؟

- (۱) وضعیت جغرافیایی یونان، تأثیر بسزایی در به وجود آمدن تمدن مینوسی داشته است.
 (۲) تمدن مینوسی پس از پایان جنگ‌های ایران و یونان و جنگ‌های پلوپونزی شکل گرفت.
 (۳) فرمانروایان تمدن مینوسی می‌کوشیدند، سلطه و نفوذ خود را تا آسیای صغیر گسترش دهند.
 (۴) مینوسی‌ها قرن‌ها پیش از مهاجرت اقوام هند و اروپایی به یونان، شهرهای خود را پایه‌گذاری کرده بودند.

(کانون فرهنگی آموزش)

۱۵۴. اولین دوره تمدن یونان را چه می‌نامند و دشت‌های یونان چه ویژگی‌هایی داشتند؟

- (۱) عصر مینوسی - حاصلخیز و وسیع
 (۲) عصر میسنی - حاصلخیز و کوچک
 (۳) عصر مینوسی - حاصلخیز و کوچک
 (۴) عصر میسنی - حاصلخیز و وسیع

۱۵۵. کدام مورد دلیل ضعیف شدن تمدن میسن است و طایفه‌های بیابان‌گردی که از دشت‌های اروپای شرقی، به شبه‌جزیره یونان آمدند، تحت تأثیر کدام تمدن بودند؟

- (۱) کشمکش با اقوام مهاجر - تمدن شمال جزیره کرت
 (۲) ورود طایفه‌های بیابان‌گرد از دشت‌های اروپای شرقی - تمدن مینوسی
 (۳) مهاجرت اقوام هند و اروپایی به یونان - تمدن شمال جزیره کرت
 (۴) رقابت شهرها و جنگ‌های داخلی - تمدن مینوسی

۱۵۶. مرکز فعالیت‌های فلسفی، علمی و هنری و زادگاه مردم‌سالاری در یونان، کدام منطقه بود؟

- (۱) سرزمین‌های جنوب شبه‌جزیره بالکان
 (۲) دولت - شهر آتن
 (۳) دولت - شهر آتن
 (۴) جزیره‌های مجاور دریای مدیترانه و اژه

۱۵۷. دولت - شهرهای یونانی به‌منظور گسترش قلمرو و توسعه نفوذ فرهنگی و اقتصادی خود، به کدام منطقه یورش بردند و مورخان، کدام بازه زمانی در یونان را «عصر تاریکی» نامیده‌اند؟

- (۱) جزایر مجاور دریای مدیترانه - ۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰ ق.م
 (۲) جنوب شبه‌جزیره بالکان - ۲۰۰۰ تا ۱۸۰۰ ق.م
 (۳) آسیای صغیر - ۱۱۰۰ تا ۸۰۰ ق.م
 (۴) میسن - ۱۵۲۳ تا ۱۱۲۷ ق.م

۱۵۸. کدام گزینه به ترتیب درباره پرسش‌های داده‌شده، درست است؟

- الف) کدام تمدن کهن در جزیره کرت در جنوب یونان وجود داشت؟
 ب) حکومت هخامنشی در جریان جنگ‌های پلوپونزی به‌طور پنهانی، کدام دولت - شهر یونانی را حمایت مالی می‌کرد؟
 (۱) تمدن میسنی - آتن (۲) تمدن میسنی - اسپارت
 (۳) تمدن مینوسی - اسپارت (۴) تمدن مینوسی - آتن

۱۵۹. درباره «جنگ‌های پلوپونزی» در کدام گزینه پاسخ درست دیده می‌شود؟

- الف) در فاصله چه سال‌هایی اتفاق افتاد؟
 ج) نقش دولت هخامنشیان در جریان جنگ‌ها چه بود؟
 (۱) الف) سال‌های ۴۰۴ تا ۴۰۰ ق.م ب) توسعه‌طلبی هخامنشیان و یونانیان ج) کمک مالی به آتن د) پیروزی آتن
 (۲) الف) سال‌های ۴۳۱ تا ۴۰۴ ق.م ب) رقابت و دشمنی دولت - شهرهای یونانی ج) کمک مالی به اسپارت د) پیروزی اسپارت
 (۳) الف) سال‌های ۴۳۱ تا ۴۰۴ ق.م ب) رقابت و دشمنی دولت - شهرهای یونانی ج) کمک مالی به آتن د) پیروزی آتن
 (۴) الف) سال‌های ۴۰۴ تا ۴۰۰ ق.م ب) رقابت هخامنشیان و یونانی‌ها ج) کمک مالی به اسپارت د) پیروزی اسپارت

۱۶۰. کدام مورد، مهم‌ترین نتیجه لشکرکشی‌ها و فتوحات اسکندر در سرزمین‌های فتح‌شده بود؟

- (۱) سرکوب شورش دولت - شهرهای یونان
 (۲) افزایش توان نظامی یونانیان
 (۳) گسترش و رواج روحیه نظامی‌گری میان تمدن‌ها
 (۴) گسترش ارتباطات و تعاملات فرهنگی میان تمدن‌ها و مردمان

۱۶۱. الهه «آتنا»، خدای چه بود و محافظ کدام یک از دولت - شهرهای یونان بود؟

- (۱) ایزدبانوی خرد - اسپارت (۲) ایزدبانوی خرد - آتن
 (۳) خدای آسمان و آذرخش - آتن (۴) خدای آسمان و آذرخش - اسپارت

۱۶۲. کدام گزینه درباره دین یونانیان درست نیست؟

- (۱) نفوذ و قدرت کاهنان به مراتب کمتر از مصر و هند بود.
 (۲) مهم‌ترین خدایان یونان، دوازده خدایی بودند که در کوه آلمپ جای داشتند.
 (۳) زئوس خدای آسمان و آذرخش بود.
 (۴) نیایش غالباً با تقدیم هدیه و قربانی کردن برای خدایان انجام می‌گرفت.

۱۶۳. علت برگزاری بازی‌های المپیک در یونان چه بود و در کدام شهر برگزار می‌شد؟

- (۱) بزرگداشت قهرمانان - آتن
 (۲) احترام به خدایان - آکرهوپولیس
 (۳) احترام به خدایان و بزرگداشت قهرمانان - المپیا
 (۴) احترام به خدایان و احترام به مراسم نیایش - المپیا

۱۶۴. در نتیجه کدام مورد، در یونان باستان طبقه ثروتمندان و اشراف قدرت را از شاهان گرفتند؟

- (۱) تغییر شیوه حکمرانی در یونان
 (۲) موروثی شدن حکومت در بین شاهان
 (۳) افزایش ثروت
 (۴) توسعه دریانوردی و گسترش تجارت خارجی

۱۶۵. کدام یک از گروه‌های زیر در آتن شهروند محسوب می‌شدند؟

- (۱) مردم دولت - شهر آتن (۲) مردان بالغ آتنی اصیل
 (۳) شرکت‌کنندگان در ده جنگ (۴) ثروتمندان و اشراف

۱۶۶. مهم‌ترین امتیازات شهروندان در یونان باستان به‌ویژه دولت - شهرهای آتنی، چه بود؟

- (۱) شهروند رسمی بودن - حق مالکیت
(۲) حق رأی - اصالت خون
(۳) حق رأی - مشارکت در اداره امور دولت - شهر
(۴) حق مالکیت - مشارکت در اداره امور سیاسی

۱۶۷. کدام‌یک از افراد زیر، اعتقاد داشت که «بیماری‌ها علت‌های طبیعی دارند و مجازات‌هایی نیستند که خدایان فرستاده‌اند»؟

- (۱) سقراط (۲) افلاطون (۳) بقراط (۴) فیثاغورث

۱۶۸. کانون شکل‌گیری تمدن و امپراتوری نیرومندی به نام روم، کجا بود؟

- (۱) شبه‌جزیره ایتالیا در شمال یونان
(۲) شبه‌جزیره ایتالیا در شمال دریای مدیترانه
(۳) شبه‌جزیره ایتالیا در جنوب یونان
(۴) شبه‌جزیره ایتالیا در جنوب دریای مدیترانه

۱۶۹. کدام‌یک از عوامل زیر، زمینه تقسیم امپراتوری روم به دو بخش شرقی و غربی را فراهم ساخت؟

- (۱) لشکرکشی رومیان به شرق دریای مدیترانه در غرب آسیا
(۲) توسعه‌طلبی رومیان در اروپا و آفریقا
(۳) انتخاب بیزانتیوم به عنوان پایتخت توسط کنستانتین
(۴) نبرد رومیان با کارتاژیان و تصرف شهر روم

۱۷۰. رومیان با در آمیختن کدام مورد جمهوری رم را تأسیس کردند و اشراف از طریق کدام مجلس در اداره امور کشور مشارکت می‌کردند؟

- (۱) فرهنگ طایفه‌ای و نظام دولت - شهری - سنا
(۲) فرهنگ کهن طایفه‌ای با فرهنگ یونانی - مجمع نمایندگان
(۳) ایجاد مجلس و حکومت براساس قانون اساسی - سنا
(۴) فرهنگ طایفه‌ای و نظام دولت - شهری - مجمع نمایندگان

۱۷۱. درباره ساختار سیاست و حکومت روم، کدام گزینه، پاسخ درست برای سؤالات زیر است؟

(الف) اشراف و عامه مردم چگونه در اداره امور کشور مشارکت داشتند؟

(ب) ریاست قوه اجرایی به چند کنسول اعطا می‌شد؟

(ج) براساس قانون اساسی رم، ساختار حکومت چگونه بود؟

- (۱) الف) اشراف به واسطه مجلس سنا و مردم به واسطه مجمع نمایندگان (ب) یک کنسول (ج) شامل دو مجلس و چند مقام اجرایی
(۲) الف) اشراف به واسطه مجلس سنا و مردم به واسطه مجمع نمایندگان (ب) دو کنسول (ج) شامل چند مجلس و شماری مقام اجرایی
(۳) الف) اشراف به واسطه مجلس نمایندگان و مردم به واسطه مجلس سنا (ب) یک کنسول (ج) شامل دو مجلس و چند مقام اجرایی
(۴) الف) اشراف و مردم به واسطه مجمع نمایندگان (ب) دو کنسول (ج) شامل چند مجلس و شماری مقام اجرایی

۱۷۲. کدام مورد، شرط انتصاب شهروندان رومی به مناصب دولتی بود؟

- (۱) شرکت در ده نبرد (۲) شرکت در مجمع نمایندگان (۳) مشارکت در اداره امور کشور (۴) داشتن پدر و مادر رومی

۱۷۳. کدام عامل منجر به آشکار شدن ناکارآمدی قانون اساسی و نهادهای جمهوری برای اداره رم شد؟

- (۱) ساختار حکومتی رم
(۲) عدم مشارکت شهروندان رمی در اداره حکومت
(۳) تعدد کانون‌های تصمیم‌گیری
(۴) گسترش قلمرو جمهوری رم

۱۷۴. کدام‌یک از شخصیت‌های زیر، عنوان «آگوستوس» را انتخاب کرد؟

- (۱) کنستانتین (۲) تئودوسیوس (۳) اکتاویان (۴) ژولیوس سزار

۱۷۵. کدام گزینه جزء مهم‌ترین تغییرات مجلس «سنا» پس از تغییرات نظام حکومتی رم بود؟

- (۱) افزایش مشارکت در اداره امور
(۲) باقی ماندن به‌عنوان مجمع اصلی مشورتی و انتخاب امپراتور
(۳) تبدیل شدن به مجمع اصلی مشورتی و کاهش اختیارات امپراتور
(۴) تبدیل شدن به مجمع اصلی مشورتی و افزایش اختیارات امپراتور

۱۷۶. تصویر مقابل، مربوط به کیست؟

- (۱) پریکلس - سیاستمدار آتن
(۲) کنستانتین - امپراتور روم
(۳) اوکتاویان - امپراتور روم
(۴) ژولیوس سزار - امپراتور روم

۱۷۷. کدام گروه‌ها به مخالفت با حضرت عیسی (ع) پرداختند و در صدد نابودی ایشان برآمدند؟

- (۱) پیشوایان یهود و رومیان
(۲) عامه یهودیان و یونانیان
(۳) بردگان و رومیان
(۴) مجلس سنای رومیان و پیشوایان یهود

۱۷۸. در حدود ۵۰ سال بعد از _____، مسیحیت دین رسمی امپراتوری روم شد.

- (۱) ژولیوس سزار (۲) اکتاویان (۳) تئودوسیوس (۴) کنستانتین

۱۷۹. کدام عامل فرهنگ و اخلاق جامعه رومی را به شدت تحت تأثیر قرار داد؟

- (۱) باورهای کهن ایرانی (۲) پرستش ایزدمهر (میترا) (۳) تأثیر فرهنگ و تمدن یونان (۴) تأثیر تعالیم حضرت عیسی (ع)

(سزاسری ۹۲)

۱۸۰. کدام مورد از نتایج گرویدن کنستانتین، امپراتور روم به دین مسیحیت در اروپا است؟

- (۱) سخت‌گیری نسبت به مسیحیان بیشتر شد.
(۲) دین مسیحیت در اروپا رسمیت یافت.
(۳) خشم و نگرانی روحانیون یهودی و حاکمان روم غربی را فراهم آورد.
(۴) برخی از ریشه‌های دینی ایرانیان در بخش‌هایی از اروپا گسترش یافت.

(خارج ۹۳)

۱۸۱. در امپراتوری روم، عامه مردم از کدام طریق در اداره امور کشور مشارکت می‌کردند؟

- (۱) شرکت در نظام دولت - شهری (۲) شرکت در جنگ‌ها (۳) مجمع نمایندگان خود (۴) شرکت در مجلس سنا

درس هفتم: ایران در دوره حکومت رضاشاه

۱۲۷۱. همه موارد از دلایل انگلستان برای تغییر سلطنت در ایران می‌باشند: به جز — .
- (۱) بی‌کفایتی و فساد قاجار و نفرت مردم از آن‌ها
 - (۲) بیم داشتن از انتشار اندیشه‌های انقلابی ناسیونالیسم و به خطر افتادن منافعشان
 - (۳) مناسب بودن ایران به‌عنوان بازار کالاهای صنعتی
 - (۴) قیام‌های مستقل مردمی و ترس از پیروز شدن انقلابیون
۱۲۷۲. طراح کودتای سیاه، کدام کشور بود و آبرون ساید در قزوین با چه کسی ملاقات کرد؟
- (۱) روسیه - سید ضیاء‌الدین طباطبایی
 - (۲) انگلستان - سید ضیاء‌الدین طباطبایی
 - (۳) روسیه - رضاخان
 - (۴) انگلستان - رضاخان
۱۲۷۳. پس از کودتای سیاه، احمدشاه تحت فشار انگلیسی‌ها، چه کسی را به نخست‌وزیری انتخاب کرد و رضاخان با لقب سردار سپه به چه مقامی دست یافت؟
- (۱) احمد قوام - فرمانده ارتش
 - (۲) سید ضیاء‌الدین طباطبایی - فرمانده ارتش
 - (۳) احمد قوام - وزیر جنگ
 - (۴) سید ضیاء‌الدین طباطبایی - وزیر جنگ
۱۲۷۴. به ترتیب کدام اشخاص زیر، مهره سیاسی و نظامی کودتای سیاه بودند؟
- (۱) آبرون ساید - رضاخان
 - (۲) رضاخان - آبرون ساید
 - (۳) سید ضیاء‌الدین طباطبایی - رضاخان
 - (۴) رضاخان - سید ضیاء‌الدین طباطبایی
۱۲۷۵. احمدشاه پس از انتصاب رضاخان به نخست‌وزیری دست به چه اقدامی زد و رضاخان برای رسیدن به اهدافش، ابتدا چه پیشنهادی کرد؟ (کانون فرهنگی آموزش)
- (۱) به سفارت روسیه پناهنده شد - پیشنهاد نظام جمهوری را داد.
 - (۲) به سفارت روسیه پناهنده شد - پیشنهاد خلع قاجاریه را از سلطنت داد.
 - (۳) بلافاصله به سفر اروپا رفت - پیشنهاد نظام جمهوری را داد.
 - (۴) بلافاصله به سفر اروپا رفت - پیشنهاد خلع قاجاریه را از سلطنت داد.
۱۲۷۶. چه کسی با پیشنهاد «نظام جمهوری» رضاخان مخالفت کرد و دلیل آن چه بود؟
- (۱) آیت‌الله مدرس - این کار را ابزاری برای رسیدن او به قدرت می‌دانست.
 - (۲) آیت‌الله کاشانی - چون می‌دانست رضاخان دست‌نشانده انگلیسی‌هاست.
 - (۳) آیت‌الله مدرس - چون می‌دانست رضاخان دست‌نشانده انگلیسی‌هاست.
 - (۴) آیت‌الله کاشانی - این کار را ابزاری برای رسیدن او به قدرت می‌دانست.
۱۲۷۷. موروثی شدن سلطنت رضاخان در کدام مجلس اعلام و این مجلس با نطق کدام شخص افتتاح شد؟
- (۱) مجلس مؤسسان - رضاخان
 - (۲) مجلس شورای ملی - احمد شاه
 - (۳) مجلس مؤسسان - احمد شاه
 - (۴) مجلس شورای ملی - رضاخان
۱۲۷۸. در کدام مجلس طرحی بر خلع قاجار از سلطنت و سپردن حکومت موقت به رضاخان مطرح شد و چه کسی با آن به مخالفت برخاست؟
- (۱) مجلس شورای ملی - آیت‌الله مدرس
 - (۲) مجلس مؤسسان - آیت‌الله کاشانی
 - (۳) مجلس شورای ملی - آیت‌الله کاشانی
 - (۴) مجلس مؤسسان - آیت‌الله مدرس
۱۲۷۹. هدف رضاشاه از ایجاد خط آهن سرتاسری چه بود و این خط آهن کدام بنادر را به یکدیگر متصل می‌کرد؟
- (۱) انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به شمال - بندر ترکمن به بندر شاهپور
 - (۲) اتصال قسمت جنوب به شمال کشور - بندر انزلی به بندر خرمشهر
 - (۳) انتقال سریع نیروهای انگلیسی از جنوب به شمال - بندر انزلی به بندر خرمشهر
 - (۴) اتصال قسمت جنوب به شمال کشور - بندر ترکمن به بندر شاهپور
۱۲۸۰. هدف رضاخان از اسکان اجباری عشایر چه بود و این مسئله کدام پیامد را به دنبال داشت؟
- (۱) نیازمند کردن کشور از نظر دامی به بیگانه - کاهش رونق دامداری کشور
 - (۲) کاهش رونق دامداری کشور - مهار کردن نیروی رزمی عشایر
 - (۳) نیازمند کردن کشور از نظر دامی به بیگانه - مهار کردن نیروی رزمی عشایر
 - (۴) مهار کردن نیروی رزمی عشایر - کاهش رونق دامداری کشور
۱۲۸۱. کدام امر به تصور رضاشاه، مهم‌ترین راه پیشرفت و توسعه کشور محسوب می‌شد؟
- (۱) یک شکل کردن لباس‌ها و برداشتن حجاب بانوان
 - (۲) مبارزه با همه سنت‌های اسلامی
 - (۳) تقلید از غرب و اشاعه فرهنگ غربی
 - (۴) تضعیف روحانیت
۱۲۸۲. موارد زیر از اقدامات رضاخان برای مبارزه با سنت‌های اسلامی بود: به جز — .
- (۱) کنار گذاشتن لباس مخصوص روحانیون
 - (۲) تعطیل کردن دفترخانه‌های شرعی
 - (۳) قدغن کردن عزاداری سیدالشهدا
 - (۴) ممنوع کردن دخالت روحانیون در مسائل سیاسی
۱۲۸۳. هم‌زمان با آغاز سلطنت رضاشاه، انگلیسی‌ها تصمیم به تقویت کدام کشور گرفتند و دلیل این امر چه بود؟
- (۱) آلمان - رهایی این کشور از مصائب جنگ جهانی اول
 - (۲) آلمان - جلوگیری از افتادن این کشور به دام کمونیسم
 - (۳) روسیه - مانع شدن از افتادن این کشور به دام کمونیسم
 - (۴) روسیه - رهایی این کشور از مصائب جنگ جهانی اول

۱۲۸۴. رضاشاه، پس از فراهم شدن زمینه برای از میان برداشتن آیت‌الله مدرس، در کدام شهر وی را مسموم کرد و به شهادت رساند؟
 (۱) گناباد (۲) بیرجند (۳) خواف (۴) کاشمر (سراسری ۹۸)
۱۲۸۵. کدام مورد بیانگر مهم‌ترین خواسته آیت‌الله مدرس، روحانی مبارز و خستگی‌ناپذیر، در دوران سلطنت رضاخان است؟
 (۱) برکناری رضاخان دیکتاتور از پادشاهی (۲) نجات کشور از چنگال استبداد و استعمار (۳) مبارزه برای لغو قراردادهای نفتی ایران و انگلیس (۴) دخالت کامل رهبران مذهبی در مسائل اجتماعی در شهرها (سراسری ۹۵)
۱۲۸۶. با کدام اقدام رضاخان، محبوبیت وی در کشور در غیبت احمدشاه برای رسیدن به قدرت افزایش یافت؟
 (۱) ایجاد ارتش منظم (۲) احداث خط آهن سراسری (۳) سرکوب شورش خزل (۴) عقب‌نشینی از برقراری نظام جمهوری در کشور (خارج ۹۳)
۱۲۸۷. رضاشاه پس از مسافرت به ترکیه و آشنایی با آتاتورک، رئیس‌جمهور آن کشور، به تقلید از وی به کدام اقدام دست زد؟
 (۱) به اشاعه فرهنگ غربی و تبعید روحانیت پرداخت. (۲) دخالت روحانیون در مسائل اجتماعی را ممنوع کرد. (۳) به مبارزه با همه سنت‌های اسلامی پرداخت. (۴) خواستار حکومت جمهوری در کشور شد. (سراسری ۹۲)
۱۲۸۸. هدف مهم قیام مردم در مسجد گوهرشاد در دوره رضاخان کدام بود؟
 (۱) مخالفت با کشف حجاب رضاخان (۲) جلوگیری از تعطیل شدن دفترخانه‌های شرعی (۳) قدغن شدن عزاداری سیدالشهدا (ع) در شهرها (۴) مخالفت با قدغن کردن دخالت روحانیون در مسائل اجتماعی (سراسری ۹۱)

درس هشتم: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن

۱۲۸۹. کدام گزینه از مهم‌ترین مسائل و مشکلات جهان در میان دو جنگ نیست؟
 (۱) ضعف جامعه ملل (۲) ظهور حکومت‌های خودکامه چندحزبی و نظامی (۳) بحران اقتصادی (۴) صلح ناپایدار و ناخشنودی از قراردادهای صلح و رسای (کانون فرهنگی آموزش)
۱۲۹۰. کدام کشورها با خروج خود از جامعه ملل، موجب بی‌اعتباری بیشتر این نهاد بین‌المللی شدند؟
 (۱) آمریکا و شوروی (۲) آلمان و ژاپن (۳) آلمان و شوروی (۴) ژاپن و فرانسه
۱۲۹۱. موارد زیر از دلایل ضعف جامعه ملل محسوب می‌شود؛ به جز
 (۱) وجود حق وتو برای بعضی کشورها (۲) فاقد قدرت کافی برای جلوگیری از جنگ میان دولت‌ها (۳) نداشتن ضمانت اجرایی تصمیمات این نهاد (۴) عضویت نداشتن برخی کشورهای مهم در این نهاد
۱۲۹۲. کدام کشور، از ابتدا به عضویت جامعه ملل درنیامد؟
 (۱) شوروی (۲) ژاپن (۳) آلمان (۴) آمریکا
۱۲۹۳. یکی از مسائل مهم جهان و به‌خصوص اروپا در دوران پس از جنگ جهانی اول، چه بود؟
 (۱) تلاطم و گسترش رقابت‌های استعماری (۲) ظهور قدرت‌های جدید (۳) مسابقه تسلیحاتی (۴) بازسازی ویرانی‌های ناشی از جنگ
۱۲۹۴. کدام کشور پس از جنگ جهانی اول، اقدام به اعطای وام به دیگر کشورها کرد؟
 (۱) انگلستان (۲) آلمان (۳) شوروی (۴) آمریکا
۱۲۹۵. موارد زیر از اقدامات ژوزف استالین، دبیر کل حزب کمونیست شوروی است؛ به جز
 (۱) از سر راه برداشتن رقبای قدرتمند خود (۲) تبعید مخالفان به اردوگاه‌های کار اجباری (۳) واگذاری متصرفات وسیعی از خاک روسیه به دولت‌های متحد (۴) اجرای برنامه‌های مختلف اقتصادی و فرهنگی
۱۲۹۶. کدام یک از رهبران شوروی، با اجرای برنامه‌های اقتصادی و فرهنگی، تحول چشمگیری در شوروی ایجاد کرد و کدام کشور به اتکای منابع خود و ثروت مستعمرانش تا حدودی از عهده بازسازی کشورش پس از جنگ جهانی اول برآمد؟
 (۱) استالین - آمریکا (۲) لنین - آمریکا (۳) استالین - انگلستان (۴) لنین - انگلستان
۱۲۹۷. کدام یک از طرح‌های استالین با اعمال قدرت و خشونت بسیار آغاز شد؟
 (۱) طرح اشتراکی کردن مزارع کشاورزی (۲) طرح تولید کالای سرمایه‌ای و سلاح‌های جنگی (۳) گسترش مرزها و تسلط بر برخی کشورهای اروپای شرقی (۴) اجرای برنامه‌های اقتصادی و فرهنگی
۱۲۹۸. اساس برنامه صنعتی استالین بر چه مسئله‌ای استوار بود و با کدام کشور پیمان عدم تجاوز امضا کرد؟
 (۱) تولید کالاهای سرمایه‌ای و سلاح‌های جنگی - آلمان (۲) تولید کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای - آمریکا (۳) تولید کالاهای سرمایه‌ای و سلاح‌های جنگی - آمریکا (۴) تولید کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای - آلمان (کانون فرهنگی آموزش)
۱۲۹۹. شیوه حکومت ایتالیا پس از جنگ جهانی اول چگونه بود و موسولینی رهبری کدام حزب را برعهده داشت؟
 (۱) پادشاهی مشروطه - نازیسم (۲) پادشاهی مشروطه - فاشیسم (۳) جمهوری - نازیسم (۴) جمهوری - فاشیسم

پایه دهم درس چهارم

۹۲. ۳ آگاهی ما از دوره پیش از تاریخ، متکی بر کاوش‌های باستان‌شناسی است.
۹۴. ۲ باستان‌شناسان مراحل زندگی انسان‌های پیش از تاریخ را براساس نوع اقتصاد معیشتی و ابزارهای متناسب با آن به دوره گردآوری خوراک و دوره تولیدخوراک تقسیم کرده‌اند.
۹۵. ۳ دوره نوسنگی، آغاز اهلی کردن حیوانات، آغاز کشاورزی و ساخت ظروف است.
۹۶. ۲ ابداع خط و نگارش، گسترش شهرنشینی و شکل‌گیری نخستین تمدن‌ها مربوط به دوره مفرغ است و افروختن آتش و به‌کار گرفتن آن، تأثیر به‌سزایی بر زندگی انسان و ارتباط او با محیط گذاشت.
۹۷. ۲ یکی از اتفاقات مهم دوران پیش از تاریخ، افروختن آتش و به‌کارگرفتن آن بود.
۹۸. ۳ به تدریج تا اواخر دوره گردآوری خوراک، توانایی بشر در سخن گفتن و اندیشیدن تکامل یافت و به حدی رسید که هنر نقاشی را برای نشان دادن احساس و اندیشه خود به‌کار گرفت.
۹۹. ۴ مطالعه وضعیت دین و اعتقادات مردمان دوره گردآوری خوراک، به دلیل فقدان شواهد و مدارک بسیار دشوار است.
۱۰۰. ۴ از اتفاقات مهم دوره پیش از تاریخ، (در دوره گردآوری خوراک) افروختن آتش و به‌کارگرفتن آن بود. (سه گزینه دیگر مربوط به دوره تولید خوراک است.)
۱۰۱. ۱ در عصر نوسنگی، انسان علاوه بر اینکه فن ساخت ابزارها و ظروف سنگی را ترقی داد، با ابداع چرخ سفالگری اقدام به تولید ظروف گلی کرد.
۱۰۲. ۳ رونق داد و ستد، آشنایی مردم با آداب و رسوم و مهارت‌های دیگر، روی آوردن به فعالیت دیگری غیر از تولید خوراک و ایجاد روستاها به عنوان نخستین سکونتگاه‌های دائم از پیامدهای کشاورزی در تاریخ بشر است.
۱۰۳. ۳ الف) یک‌جانشینی و به وجود آمدن روستاها ب) تخصصی شدن کار ج) شکل‌گیری تجارت
۱۰۴. ۲ شکل‌گیری شهرها و تأسیس تمدن پس از شکل‌گیری تجارت صورت گرفت و جغرافیای تمدن بین‌النهرین فقط محدود به سرزمین‌های میان دو رود دجله و فرات نیست و شامل تمامی سرزمین‌های پست غرب فلات ایران می‌شود.
۱۰۵. ۳ نخستین مراکز تمدنی در بین‌النهرین در حدود ۳۵۰۰ سال ق. م شکل گرفته است.
۱۰۶. ۴ جغرافیای تمدن بین‌النهرین شامل تمامی سرزمین‌های پست غرب فلات ایران می‌شود و اولین شهرها در ناحیه جنوبی بین‌النهرین، معروف به سومر به وجود آمدند.
۱۰۷. ۳ اولین شهر در جنوب بین‌النهرین ایجاد شد و شهرهای اور، اوروک، لاگاش و کیش از جمله مهم‌ترین شهرهای سومر به شمار می‌رفتند و هر یک از این شهرها به صورت دولت - شهر یا کشور - شهر اداره می‌شدند و افسانه گیل‌گمش به خط میخی و زبان سومری است.
۱۰۸. ۳ سارگن توانست امپراتوری بزرگی از سواحل شرقی دریای مدیترانه تا کوه‌های زاگرس را به وجود آورد و مردمان و اقوامی را که دارای اندیشه، آداب و رسوم، صنعت و هنر گوناگونی بودند، را یکپارچه و متحد کند.
۱۰۹. ۴ بخش عمده‌ای از شهرت حمورابی در تاریخ به خاطر قانون‌نامه‌ای است که از او به جای مانده و به عنوان نخستین سند قانون‌گذاری جهان به شمار می‌رود.
۱۱۰. ۲ شهر بابل، پایتخت اموری‌ها، به واسطه داشتن موقعیت مناسب سیاسی و جغرافیایی، به یکی از مراکز بزرگ تجارت بین‌المللی در جهان باستان تبدیل شد.
۱۱۱. ۴ آشوریان که قومی جنگجو در شمال بین‌النهرین بودند با لشکرکشی‌های پی‌پی به سرزمین‌های هم‌جوار و غارت و ویران کردن آن‌ها، بر قلمرو و ثروت خود افزودند.
۱۱۲. ۲ مصر اغلب از طریق شبه جزیره سینا در شمال شرق این کشور در معرض هجوم بیرونی قرار داشت.

۱۱۳. ۳ ساخت اهرام سه‌گانه و اختراع چرخ کوزه‌گری مربوط به پادشاهی قدیم در مصر است.
۱۱۴. ۴ فرعون‌ها در مصر، برای اداره امور کشور، از وزیر یا شخصی با عنوان کارگزار کل کشور استفاده می‌کردند که مسئولیت اداره امور اداری، مالی و قضایی را بر عهده داشت.
۱۱۵. ۴ یکی از فرعون‌های دوره جدید، به نام آمن‌هوتپ چهارم، کوشید که یگانه‌پرستی را در شکل پرستش خدای خورشید در مصر ترویج کند.
۱۱۶. ۲ برپایی معابد زیبا و مجسمه‌های بزرگ و زندگی حضرت یوسف (ع) و حضرت موسی (ع) در دوره پادشاهی جدید در مصر باستان است.
۱۱۷. ۴ مصریان معتقد بودند که روح پس از مرگ، مدتی سرگردان می‌ماند و سپس به جسم انسان بازمی‌گردد؛ به همین دلیل، اجساد فرعون‌ها را برای جلوگیری از فاسد شدن جسم، مومیایی می‌کردند.
۱۱۸. ۱ مصریان با استفاده از نی، کاغذی به نام پاپیروس ابداع کردند. شماری از این پاپیروس‌ها حاوی مطالب ادبی، دینی، شرح حال و اقدامات فرعون‌هاست.
۱۱۹. ۲ معماران مصری از منابع طبیعی سنگ آهک و سنگ خارا برای ساخت اهرام و دیگر بناها استفاده می‌کردند.
۱۲۰. ۱ تصویر داده‌شده پیکره بز مفرغی کشف شده از گورستان شاهی شهر اور در سومر می‌باشد.
۱۲۱. ۳ پس از آنکه حکومت بابل قدیم، دچار ضعف و زوال شد، آشوریان به قدرت رسیدند.

پایه دهم درس پنجم

۱۲۲. ۲ هند باستان، سرزمین پهناور و متنوع، شامل هندوستان، بنگلادش و بخش وسیعی از پاکستان امروزی بوده است.
۱۲۳. ۱ از تمدن سند لوح‌ها و نوشته‌هایی به دست آمده است که تاکنون رمزگشایی و خوانده نشده‌اند؛ از این‌رو، درباره اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تمدن سند، چیزی نمی‌دانیم.
۱۲۴. ۳ نواحی استوایی و مرطوب جنوب هند، زیر سلطه مهاجران آریایی درنیامد و قومی تیره‌پوست موسوم به دراویدی‌ها تا قرن‌ها در آنجا به زندگی مستقل خود ادامه داد.
۱۲۵. ۱ مهم‌ترین اثر برجامانده درباره عقاید آریاییان هند، سروده‌هایی در ستایش آفرینش و خدایان با عنوان وداهاست که به زبان سانسکریت که زبان مهاجران آریایی هند بود، سروده شده است.
۱۲۶. ۳ آیین برهمنی به خدایان متعددی که در وداها ستایش شده بودند، باور داشت.
۱۲۷. ۳ مناسک طاق‌فرسای آیین برهمنی به تدریج موجب رویگردانی برخی از پیروان آن شد و زمینه را برای شکل‌گیری و رواج آیین و اندیشه‌های دیگر در هند فراهم آورد.
۱۲۸. ۴ آیین بودایی، مهم‌ترین آیینی بود که در برابر باورهای آمیخته با خرافات و رسوم دشوار کیش برهمنی ظهور کرد.
۱۲۹. ۳ براساس عقاید بودا، تنها با رسیدن به نیروانا می‌توان به آرزو و خواستن غلبه کرد.
۱۳۰. ۳ از دیدگاه بودا، از هشت راه شامل صداقت‌ورزی در ایمان، نیت، گفتار، کردار، زندگانی، کوشش، پندار و مراقبه می‌توان به نیروانا رسید.
۱۳۱. ۲ داریوش بزرگ، پادشاه هخامنشی، قسمت‌هایی از شمال غرب هند را تصرف و خراج‌گزار خویش کرد.
۱۳۲. ۲ با انتشار خیر مرگ اسکندر، یکی از فرماندهان هندی به نام چندراگوپتا بر ضد یونانیان سر به شورش برداشت.
۱۳۳. ۲ دسته‌ای از آریایی‌ها در حدود ۱۵۰۰ ق. م از اقوام آریایی از سمت شمال غرب وارد هند شدند.
۱۳۴. ۴ حکومت موریان در دوران فرمانروایی اشوکا به اوج قدرت رسید.

۱۵۸. ۳ تمدن جزیره کرت، تمدن مینوسی بود و حکومت هخامنشی در جریان جنگ‌های پلوپونزی به‌طور پنهانی به اسپارت کمک مالی می‌کرد.

۱۵۹. ۲ در فاصله ۴۳۱ تا ۴۰۴ ق.م سلسله جنگ‌هایی میان دو گروه رقیب آتن و اسپارت رخ داد که به جنگ‌های پلوپونزی مشهور است و دولت هخامنشی به‌طور پنهانی کمک مالی به اسپارت می‌کرد که سرانجام با پیروزی اسپارت به پایان رسید.

۱۶۰. ۴ در نتیجه لشکرکشی‌ها و فتوحات اسکندر، ارتباطات و تعاملات فرهنگی میان تمدن‌ها و مردمان قلمرو تحت فرمان او بیشتر شد.

۱۶۱. ۲ آتنا ایزدانوی خرد، محافظ شهر آتن به شمار می‌رفت.

۱۶۲. ۱ در یونان باستان، نفوذ و قدرت کاهنان به مراتب کمتر از مصر و بین‌النهرین بود.

۱۶۳. ۳ یونانیان به احترام خدایان و بزرگداشت قهرمانان خویش، جشن‌ها و مسابقه‌های مختلفی برگزار می‌کردند. مشهورترین آن‌ها بازی‌های المپیک بود که هر چهار سال یکبار در دولت - شهر المپیا برگزار می‌گردید.

۱۶۴. ۴ در نتیجه توسعه دریانوردی و گسترش تجارت خارجی، طبقه‌ای از ثروتمندان و اشراف در یونان برآمدند و به جای شاهان، قدرت را در دست گرفتند.

۱۶۵. ۲ در آتن، فقط مردان بالغی که از پدر و مادری آتنی به دنیا آمده بودند و شهروند آنجا محسوب می‌شدند، حق رأی داشتند و می‌توانستند در اداره امور دولت - شهر مشارکت کنند.

۱۶۶. ۳ شهروندان حق رأی داشتند و می‌توانستند در اداره امور دولت - شهر مشارکت کنند.

۱۶۷. ۳ بقراط، پدر علم پزشکی، معتقد بود که بیماری‌ها، علت‌های طبیعی دارند و مجازات‌هایی نیستند که خدایان فرستاده باشند.

۱۶۸. ۲ شبه جزیره ایتالیا در شمال دریای مدیترانه، کانون شکل‌گیری تمدن و امپراتوری نیرومندی به نام روم در عهد باستان شد.

۱۶۹. ۳ پس از آنکه امپراتور کنستانتین، شهر بیزانتیوم (قسطنطنیه/استانبول) را به پایتختی برگزید، به تدریج زمینه تقسیم امپراتوری روم به دو بخش شرقی و غربی فراهم آمد.

۱۷۰. ۱ رومیان با درآمیختن فرهنگ کهن طایفه‌ای و نظام دولت - شهری، جمهوری رم را تأسیس کردند و اشراف به واسطه مجلس سنا و عامه مردم از طریق مجمع نمایندگان خود، در اداره امور کشور مشارکت می‌کردند.

۱۷۱. ۲ در جمهوری رم اشراف به واسطه مجلس سنا و عامه مردم از طریق مجمع نمایندگان خود، در اداره امور کشور مشارکت می‌کردند و ریاست قوه اجرایی به دو کنسول اعطا می‌شد و براساس قانون اساسی رم، ساختار حکومت، شامل چند مجلس و شماری مقام‌های اجرایی بود.

۱۷۲. ۱ هیچ شهروند رومی به منصب دولتی برگزیده نمی‌شد، مگر آنکه درده نبرد شرکت کرده باشد.

۱۷۳. ۴ با گسترش قلمرو جمهوری رم، معلوم شد که قانون اساسی و نهادهای این جمهوری برای اداره سرزمین‌های پهناور از کارایی لازم برخوردار نیستند.

۱۷۴. ۳ اکتاوین با تغییراتی که در نظام جمهوری ایجاد کرد، قدرت اجرایی را در اختیار یک فرد به‌عنوان شخص اول مملکت قرار داد که به آگوستوس و بعداً امپراتور معروف شد.

۱۷۵. ۲ پس از تغییراتی که اکتاوین در نظام جمهوری رم به وجود آورد، مجلس سنا نیز به‌عنوان مجمع اصلی مشورتی باقی ماند و در انتخاب امپراتور، ایفای نقش کرد.

۱۷۶. ۳ تصویر داده‌شده، مربوط به اکتاوین امپراتور روم است.

۱۷۷. ۱ پیشوایان یهود با آموزه‌های حضرت عیسی (ع) به مخالفت برخاستند و با همدستی رومیان علیه او به دسیسه پرداختند.

۱۷۸. ۴ حدود ۵۰ سال بعد از کنستانتین، مسیحیت دین رسمی امپراتوری روم شد.

۱۷۹. ۴ تعالیم حضرت عیسی (ع)، ایمان به خدای یکتا را جایگزین عقاید شرک‌آمیز رومیان کرد و فرهنگ و اخلاق جامعه رومی را به شدت تحت تأثیر قرار داد.

۱۳۵. ۳ تصویر داده‌شده، بقایای بنای متعلق به دوره آشوکا است.

۱۳۶. ۴ جلگه‌ها و دشت‌های پیرامون رودهای بزرگ در چین، محیط مناسبی برای کشاورزی و برپایی سکونتگاه‌های دائمی بود.

۱۳۷. ۲ کاوش‌های باستان‌شناسی نشان می‌دهد که در دوران نوسنگی و حدوداً ۸ هزار سال پیش، گروه‌هایی از مردم روستانشین چینی در اطراف رودهای بزرگ هوانگ‌هو (رود زرد) و یانگ‌تسه مشغول کشاورزی بودند.

۱۳۸. ۲ فرضیه پیدایش نخستین شهرها در چین مربوط به ۱۵۰۰ سال ق.م است.

۱۳۹. ۳ در میان تمدن‌های نخستین، تمدن چین به سبب موقعیت ویژه جغرافیایی خود، کمتر تحت تأثیر و نفوذ خارجی بوده است.

۱۴۰. ۳ یکی از فرمانروایان سلسله چهاین به نام ژنگ، توانست به تفرقه سیاسی چین پایان دهد و همچنین عنوان شی هوانگ‌تی به معنای امپراتور اول برای خود برگزید.

۱۴۱. ۴ شی هوانگ‌تی به قصد رونق تجارت، مقیاس وزن‌ها و اندازه‌ها و عیار سکه‌ها را یکسان کرد.

۱۴۲. ۴ رسمیت یافتن آیین کنفوسیوس مربوط به دوره سلسله هان است.

۱۴۳. ۲ در دوران فرمانروایی سلسله هان، تغییر و تحولات چشمگیری در چین رخ داد و کشاورزی، صنعت، علم و فرهنگ، پیشرفت‌های زیادی کرد.

۱۴۴. ۴ جاده ابریشم که چین را از طریق ایران به اروپا متصل می‌کرد، در دوره هان گشایش یافت.

۱۴۵. ۱ شی هوانگ‌تی به منظور تسلط بیشتر حکومت مرکزی بر سرزمین چین، تشکیلات اداری و مالیاتی را نوسازی کرد، شبکه گسترده‌ای از جاده‌ها را ساخت، مقیاس وزن‌ها و اندازه‌ها و عیار سکه‌ها را یکسان و دیوار چین را تکمیل کرد.

۱۴۶. ۱ کنفوسیوس پیش از هر چیز به رفتار اخلاقی توجه داشت و درباره دین یا خدایان چینی خیلی کم سخن گفته است.

۱۴۷. ۲ تصویر داده‌شده، مربوط به قطعه ادبی منسوب به کنفوسیوس است.

۱۴۸. ۴ پس از مرگ شی هوانگ‌تی و در دوران حکومت هان، اندیشه و آیین کنفوسیوس دوباره رواج یافت و تعلیم داده شد.

۱۴۹. ۱ حکومت موریان در دوران فرمانروایی آشوکا به اوج قدرت رسید و در دوره سلسله هان، آیین بودایی به چین راه یافت.

۱۵۰. ۳ تنها گزینه «۳» صحیح نیست. شی هوانگ‌تی به‌شدت با اندیشه‌های کنفوسیوس مخالفت می‌کرد.

۱۵۱. ۱ یکی دیگر از اقدامات شی هوانگ‌تی، تکمیل دیوار چین بود.

پایه دهم درس ششم

۱۵۲. ۲ در پی کاوش‌های باستان‌شناختی در اوایل قرن بیستم، آثار تمدنی کهن در جزیره کرت واقع در جنوب یونان کشف گردید که به واسطه مینوس شاه افسانه‌ای آن جزیره، «تمدن مینوسی» نامیده شد.

۱۵۳. ۴ مینوسیان قرن‌ها پیش از مهاجرت اقوام هند و اروپایی به یونان، شهرهای خود را پایه‌گذاری کرده بودند.

۱۵۴. ۲ به واسطه شهر میسن، اولین دوره تمدن یونان را «عصر میسنی» می‌گویند و دشت‌های یونان حاصلخیز و کوچک هستند.

۱۵۵. ۴ تمدن میسن به‌دلیل رقابت شهرها و جنگ‌های داخلی ضعیف شد و در حدود ۲۰۰۰ ق. م طایفه‌های بیابانگردی از دشت‌های اروپای شرقی به شبه‌جزیره یونان آمدند. این طایفه‌ها به تدریج و احتمالاً تحت تأثیر تمدن مینوسی، شهرهایی را برپا کردند که مهم‌ترین آن‌ها میسن نام داشت.

۱۵۶. ۳ آتن، مرکز فعالیت‌های فلسفی، علمی و هنری و نیز زادگاه مردم‌سالاری (دموکراسی) به شمار می‌رفت.

۱۵۷. ۳ آسیای صغیر (ترکیه امروزی) از جمله مناطقی بود که دولت - شهرهای یونانی به‌منظور گسترش قلمرو و توسعه نفوذ فرهنگی و اقتصادی خود، بدان‌جا یورش بردند و مورخان ۱۱۰۰ تا حدود ۸۰۰ ق. م یونان را که دچار انحطاط شده بود «عصر تاریکی» نامیده‌اند.

۱۸۰. ۲ دین مسیحیت در زمان کنستانتین رونق بی‌سابقه‌ای یافت؛ زیرا این امپراتور خود به مسیحیت گروید و حدود ۵۰ سال بعد، مسیحیت دین رسمی امپراتوری روم شد.
۱۸۱. ۳ در امپراتوری روم، عامه مردم از طریق مجمع نمایندگان خود، در اداره امور کشور مشارکت می‌کردند.
۱۸۲. ۱ در این زمان دین مسیحیت، رونق بی‌سابقه‌ای یافت؛ زیرا این امپراتور خود به مسیحیت گروید و فرمانی صادر کرد که آزادی مسیحیت را در قلمرو امپراتوری روم تضمین می‌نمود.
۲۰۳. ۳ در صدر منابع نوشتاری غیرایرانی، کتاب تاریخ هرودت قرار دارد.
۲۰۴. ۲ به دلیل مقبولیت سنت شفاهی و علاقه و عادت به حفظ سینه‌به‌سینه مطالب، ثبت و نگارش در درجه اهمیت بالایی قرار نداشت و در کتاب تورات مطالبی درباره هخامنشیان و به‌خصوص کورش بزرگ وجود دارد و آثار مادی و دست‌ساخته‌هایی که از ایرانیان باستان برجامانده، جزء منابع غیرنوشتاری محسوب می‌شوند و محتوای خدای‌نامه‌ها آمیخته با افسانه‌ها و قصه‌های کهن است.
۲۰۵. ۲ سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی، مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان هستند.
۲۰۶. ۳ تصویر داده شده، سنگ‌نوشته خشایارشا هخامنشی در شهر وان ترکیه است.
۲۰۷. ۴ سنگ‌نوشته شاپور یکم در کعبه زرتشت در نقش رستم که شرح جنگ‌های این پادشاه با رومیان را بازگو می‌نماید.
۲۰۸. ۳ خدای‌نامه‌ها از مهم‌ترین نوشته‌های تاریخی دوره ساسانی به‌شمار می‌روند.
۲۰۹. ۲ محتوای خدای‌نامه‌ها، آمیخته با افسانه و قصه‌های کهن بوده و مطالب راجع به دوره ساسانی در آن‌ها با واقعیات تاریخی انطباق دارد.
۲۱۰. ۳ نوشته‌های مورخان مسلمان ایران مانند طبری، دینوری و... تا دوپست سال پیش همچنان منبع اصلی مطالعه و شناخت تاریخ ایران باستان به حساب می‌آمد.
۲۱۱. ۳ سنگ‌نوشته‌ها و لوح‌های گلی از مهم‌ترین منابع نوشتاری ایرانی در دوره هخامنشیان است و موضوع پنج ستون از سنگ‌نوشته بیستون شرح وقایع دوران آغازین فرمانروایی داریوش بزرگ و سرکوب شورش‌های نواحی گوناگون می‌باشد و محتوای سنگ‌نوشته شاپور یکم در کعبه زرتشت در نقش رستم، درباره جنگ‌های شاپور یکم با رومیان است و دینوری و طبری از جمله مورخان مسلمان ایرانی در قرون نخستین هجری قمری هستند که با استفاده از ترجمه خدای‌نامه‌ها، اقدام به نگارش تاریخ ایران باستان کردند و منابع دست دوم از جمله منابعی هستند که در دوپست سال اخیر توسط محققان نوشته شده است.
۲۱۲. ۱ بخش عمده‌ای از منابع نوشتاری غیرایرانی را کتاب‌های مورخان رومی و یونانی تشکیل می‌دهند.
۲۱۳. ۱ شاید یکی از دلایل ضعف تاریخ‌نگاری در عصر باستان این باشد که سنت شفاهی بسیار مقبول‌تر از سنت کتابت بوده است.

پایه دهم درس هشتم

۲۱۴. ۳ ایران به واسطه موقعیت جغرافیایی خاص خود در جنوب غربی آسیا، پل ارتباطی میان شرق و غرب جهان باستان محسوب می‌شد.
۲۱۵. ۱ فلات ایران از شمال به دریای مازندران (خزر) و دریاچه آرال، از غرب به جلگه بین‌النهرین، از جنوب به خلیج فارس و دریای مکران عمان و اقیانوس هند و از شرق به جلگه سند محدود می‌شود.
۲۱۶. ۱ قدمت ابزارهای سنگی یافت شده در اطراف کشف رود در نزدیکی مشهد را حدود یک میلیون سال تخمین می‌زنند.
۲۱۷. ۱ بعضی از پژوهشگران احتمال مهاجرت گروه‌هایی از جمعیت‌های انسانی را از آفریقا، آسیای مرکزی، قفقاز و شبه قاره هند به سوی سرزمین ما، در دوران پارینه‌سنگی قدیم مطرح کرده‌اند.
۲۱۸. ۲ کهن‌ترین نشانه و آثاری که از حضور انسان در ایران تاکنون کشف شده، مربوط به بستر کشف‌رود در نزدیکی مشهد در خراسان رضوی است.
۲۱۹. ۴ محوطه باستانی چغاگلان در شهرستان مهران، نشان‌دهنده این است که آن‌ها نخستین مردمانی بودند که حدود ۱۲ هزار سال پیش شروع به کشاورزی کردند.
۲۲۰. ۴ شروع به کشت گیاهانی مانند گندم و جو و اهلی کردن حیوانات مانند بز و گوسفند به منزله ورود انسان از دوره شکار و گردآوری خوراک به دوره یک‌جانشینی و تولید خوراک در فلات ایران محسوب می‌شود.
۲۲۱. ۳ مفرغ‌های لرستان، بهترین نمونه از صنعت و هنر فلزکاری ایران به‌شمار می‌روند.

۱۸۳. ۳ تا حدود دو قرن پیش، مورخان ایرانی بر پایه ترجمه خدای‌نامه‌های متعلق به دوران ساسانی و داستان‌های شاهنامه فردوسی، تاریخ ایران در عهد باستان را می‌نوشتند.
۱۸۴. ۳ مطالب مربوط به پیشدادیان و کیانیان آمیخته با افسانه‌های کهن بود.
۱۸۵. ۱ پیشدادیان، نخستین سلسله اساطیری ایران محسوب می‌شوند.
۱۸۶. ۴ تاریخ بسیاری از اقوام و جوامع کهن از تاریخ ایران زمین با افسانه و اسطوره آغاز می‌شود.
۱۸۷. ۲ جمشید، پادشاه افسانه‌ای ایران، مربوط به سلسله پیشدادیان است.
۱۸۸. ۲ عموم مورخان تا دوپست سال پیش، در میان سلسله‌های حکومتی ایران باستان، تنها از تاریخ ساسانیان اطلاع و شناخت نسبتاً درخور توجهی داشتند.
۱۸۹. ۳ تاپیش از کاوش‌های جدید، «پارسه یا پرسیه پلیس» پایتخت هخامنشیان را به جمشید، پادشاه افسانه‌ای ایران، نسبت می‌دادند.
۱۹۰. ۳ مورخان پاسارگاد، پایتخت کورش را به حضرت سلیمان پیامبر نسبت می‌دادند.
۱۹۱. ۳ عموم مورخان تا دوپست سال پیش، آرامگاه بنیان‌گذار سلسله هخامنشی (کورش) را قبر مادر حضرت سلیمان می‌شمردند.
۱۹۲. ۴ آگاهی‌های تاریخی تازه‌ای که در نتیجه خوانده شدن خط‌های باستانی و کاوش‌های باستان‌شناسی به دست آمد، نقش بسزایی در توجه و گرایش محققان به تاریخ آن دوره داشت.
۱۹۳. ۲ در دوره صفویه، نویسندگان و محققان اروپایی به واسطه نوشته‌های هرودت و سایر مورخان یونانی و رومی عهد باستان، اخبار و آگاهی قابل توجهی درباره سلسله‌ها و شاهان ایران در دوره باستان در اختیار داشتند.
۱۹۴. ۱ با گسترش روابط سیاسی و اقتصادی ایران و اروپا در دوره قاجاریه، اروپاییان بیشتری به‌عنوان جهانگرد، بازرگان، سفیر، باستان‌شناس و... به کشور ما آمدند.
۱۹۵. ۴ در زمان محمدشاه قاجار، یک افسر انگلیسی به نام سر هنری راولینسون موفق به خواندن خط میخی شد و سنگ‌نوشته داریوش هخامنشی در بیستون را ترجمه کرد و پس از هخامنشیان، سلسله سلوکیان در ایران روی کار آمد.
۱۹۶. ۳ با خوانده شدن خط میخی، علاقه اروپاییان به فعالیت‌های باستان‌شناسی در ایران بیشتر شد.
۱۹۷. ۴ در دوره قاجاریه، دولت فرانسه اجازه حفاری و سپس امتیاز انحصاری کاوش‌های باستانی را در سرتاسر ایران به دست آورد.
۱۹۸. ۳ کتاب ایران از آغاز تا اسلام اثر رومن گیرشمن می‌باشد.
۱۹۹. ۲ کاوش‌های باستان‌شناسی و پژوهش‌های جدید نشان داد که چندین هزار سال پیش از مهاجرت آریایی‌ها، ساکنان فلات ایران به یک‌جانشینی و کشاورزی روی آورده و تمدن نسبتاً پیشرفته‌ای را بنیان نهاده بودند.
۲۰۰. ۴ تقسیم‌بندی تاریخ ایران بر مبنای دوره‌های اساطیری و افسانه‌ای مربوط به مورخان دوپست سال پیش است.
۲۰۱. ۲ تمدن ایلام مربوط به دوران پیش از آریایی‌ها است.
۲۰۲. ۴ گل‌نوشته‌ها، منابع نوشتاری هستند که حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره وضعیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی هستند.

تاریخ چیست؟

تعریف

تاریخ علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جوامع در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند. تعریف هر علمی، هدف آن علم را مشخص می‌کند؛ بنابراین، هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است که شامل جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود.

ویژگی‌های تاریخ عبارت‌اند از:

۱. دور از دسترس و غیرقابل مشاهده هستند و تنها با استفاده از شواهد و مدارک باید آن‌ها را شناخت.
۲. تکرارناپذیر و غیرقابل تجربه‌اند.
۳. مجزا و مستقل نیستند بلکه دارای رابطه علت و معلولی با یکدیگر نیز هستند.

۱

مراحل پژوهش در علم تاریخ

۱. انتخاب موضوع

تازه باشد. / تکراری نباشد. / مفید باشد. / منابع کافی برای آن موجود باشد.

۲. تدوین پرسش‌های تحقیق

هدف پژوهش را مشخص می‌کند. / مانع از بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود.

۳. شناسایی منابع

پس از شناسایی منابع و اسناد، بررسی و ارزیابی میزان اعتبار، دقت و صحت منابع و اسناد توسط پژوهشگر صورت می‌گیرد.

۴. گردآوری و تنظیم اطلاعات

استخراج اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق و دسته‌بندی آن‌ها در این مرحله صورت می‌گیرد.

۳

گاه‌شماری و انواع آن

تعریف

پیشگامان گاه‌شماری در تنظیم و تدوین، مردمان بین‌النهرین و مصریان باستان بودند اما گاه‌شماری چیست؟ به نظامی که انسان برای اندازه‌گیری دقیق زمان (ماه و سال) ابداع کرده است، گاه‌شماری می‌گویند. حالا با مهم‌ترین آن‌ها و ویژگی‌هایشان آشنا شوید.

۱. گاه‌شماری خورشیدی - قمری: در بین‌النهرین / تقسیم شدن سال به ۱۲ ماه قمری ۳۰ یا ۲۹ روزه

۲. گاه‌شماری خورشیدی: در مصر / تقسیم شدن سال به ۱۲ ماه ۳۰ روزه

۳. گاه‌شماری خورشیدی - میلادی: در رم / گاه‌شماری چندان دقیقی نبود تا اینکه گاه‌شماری میلادی رایج شد.

۴. گاه‌شماری خورشیدی - قمری بابلی: در زمان هخامنشیان / ماه‌های آن براساس فرهنگ و آیین ایرانی نام‌گذاری شده است.

۵

تاریخ‌نگاری (از گذشته تا امروز)

پیشینه:

قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است. در ایران باستان نیز از دوران هخامنشیان و ساسانیان سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده است که نشان از توجه ایرانیان به ثبت وقایع تاریخی دارد.

• تاریخ‌نگاری در جهان از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان با ظهور مورخ بزرگی به نام هرودت (پدر تاریخ) آغاز شد.

• در ایران دوره اسلامی تاریخ‌نگاری رواج چشمگیری پیدا کرده است و کتاب‌های تاریخی ارزشمندی توسط مورخان مسلمان نوشته شده است؛ مثل تاریخ بلعمی، طبری و...
• ویژگی‌های این تاریخ‌نگاری عبارت‌اند از: ۱. عدم توجه به علل و نتایج وقایع ۲. تمرکز بر حوادث سیاسی ۳. عدم تمرکز بر مسائل اجتماعی ۴. وقایع‌نویسان، گاهی منشی‌های دربار بودند. ۵. دسترسی برخی از مورخان به مدارک دولتی

۷

منابع پژوهش

منابع را می‌توان یا به دست اول و دست دوم یا به غیرنوشتاری و نوشتاری تقسیم کرد:

۱. منابع دست اول و دست دوم

منابع دست اول (اصلی) منابعی هستند که کمترین فاصله زمانی با حادثه را دارند و منابع دست دوم (فرعی) مدت‌ها پس از وقوع رویداد و با استفاده از منابع دست اول نوشته می‌شوند.

۲. منابع غیرنوشتاری و نوشتاری

منابع غیرنوشتاری شامل بناها و محوطه‌های تاریخی، ابزارها و وسایل دست‌ساخته انسان و آثار شفاهی مانند خاطرات شفاهی، مثل‌ها، قصه‌ها، افسانه‌ها و... می‌شود اما آثار نوشتاری، منابع مکتوبی هستند که حجم گسترده‌ای از آن را در برمی‌گیرد. این منابع شامل کتاب‌های تاریخی، سفرنامه‌ها، آثار منظوم، کتاب‌های جغرافیایی، نوشته‌های ادبی، سیاست‌نامه و اندرزنامه‌ها و سایر نوشته‌ها مثل انساب و حتی سکه‌ها می‌شود.

۹

تاریخ‌نگاری معاصر

۱. تاریخ‌نگاری نوین

گسترش مدارس جدید، تأسیس دانشگاه‌ها، رایج شدن آموزش تاریخ به‌عنوان یک رشته علمی، رشد کمی و کیفی آموزش تاریخ، ایجاد مراکز تحقیقاتی و نشریات تخصصی در حوزه مطالعات تاریخی در عصر قاجار و پهلوی زمینه برای پیدایش تاریخ‌نگاری نوین فراهم شد.

۲. رویدادهای تأثیرگذار بر بینش مورخان

۱. نفوذ دخالت کشورهای استعمارگر ۲. جنگ‌های جهانی اول، دوم و اشغال ایران ۳. کودتاهای ۱۲۹۹ و ۳۲ ه.ش ۴. جنبش ملی شدن نفت ۵. انقلاب اسلامی ۶. برخی از نمایندگان شاخص تاریخ‌نگاری جدید ایران

۳. تفاوت تاریخ‌نگاری سنتی و نوین

سنتی: ۱. شرح زندگانی پادشاهان و تحولات مربوط به آن‌ها ۲. عدم توجه به زندگی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ۳. رواج روحیه تملق و چاپلوسی ۴. متکلف‌نویسی ۵. بی‌توجهی به نقد و سنجش اطلاعات

۱۱

باستان‌شناسی

تعریف

به تمامی اشیاء، ابزار و بناهایی که ساخته دست بشر است و از گذشته‌های دور باقی مانده، آثار باستانی می‌گویند. باستان‌شناسی نیز علمی است که آثار باستانی و تاریخی را به منظور شناخت فرهنگ و شیوه زندگی انسان‌ها، مطالعه و بررسی می‌کند.

مراحل کار باستان‌شناسی عبارت است از:

۱. کشف و شناسایی
۲. کاوش و حفاری (یکی از مراحل حساس)
۳. استخراج و تنظیم اطلاعات

۱۳

تمدن بین‌النهرین

۱. آشنایی کلی

به سرزمین‌هایی گفته می‌شود که میان دو رود دجله و فرات قرار داشتند که اکنون در کشور عراق قرار گرفته‌اند. یک نکته یادتان باشد و آن اینکه ۱. تولید مازاد بر نیاز منجر به ۲. افزایش جمعیت و این خود باعث ۳. شکل‌گیری روستاها و در نهایت ۴. پدیدآمدن نخستین شهرها شد.

۲. تمدن‌های بین‌النهرین باستان

۱. سومر: شهرهای مهم: اور، اوروک، لاگاش و کیش / هر یک از این شهرها به همراه روستاهای اطراف دارای حکومت مستقلی به نام دولت - شهر بودند. / به خدایان متعدد اعتقاد داشتند. / صنعتگران سومری در سفالگری، ساخت ابزارها و جنگ‌افزارهای مفرغین مهارت داشتند. / خط میخی و زبان سومری بود. / افسانه گیل‌گمش مربوط به این تمدن است. / قسمت جنوبی بین‌النهرین بود.

۱۵

تمدن مصر

۱. آشنایی کلی

پس از شکل‌گیری تمدن سومر، تمدن مصر نیز ایجاد شد. رود نیل در شکل‌گیری تمدن مصر بسیار تأثیرگذار بود. وجود صحراهای گرم در شرق و غرب، دریای مدیترانه در شمال و صخره‌های شمالی باعث شده بود این تمدن از تهاجم‌های خارجی حفظ شود اما در شمال شرقی از سمت شبه‌جزیره سینا نقطه ضعفی وجود داشت که فاتحان خارجی نیز از این طریق بر مصر غلبه یافتند.

۲. سیاست و تمدن

• دوره‌های تاریخ باستان مصر به سه دسته امپراتوری قدیم، میانه و جدید تقسیم می‌شود. اوج قدرت فرعون‌ها و ساخته شدن اهرام مصر مربوط به دوره قدیم و ظهور حضرت موسی و یوسف مربوط به دوره جدید است.

۱۷

۵. گاه‌شماری بابلی - سلوکی - اوستایی: در زمان اشکانیان
۶. گاه‌شماری اوستایی: در زمان ساسانیان / گاه‌شماری دینی زرتشتیان است. / سال به ۱۲ ماه خورشیدی ۳۰ روزه تقسیم می‌شود. / مبدأ آن به تخت نشستن هر پادشاه بود. / اسامی ماه‌ها و روزها براساس اسامی ایزدان و فرشتگان بود.
۷. گاه‌شماری هجری قمری: در اسلام / مبدأ آن اول محرم سالی است که پیامبر از مکه به مدینه هجرت کرد.
۸. گاه‌شماری هجری خورشیدی: در ایران اسلامی / از سال ۱۳۰۴ ش. در ایران رسمیت یافت.

۵. تحلیل و تفسیر اطلاعات پژوهشگر مانند یک کارآگاه، با استفاده از مهارت‌های مختلف، به تحلیل و تفسیر اطلاعات می‌پردازد.
۶. گزارش یافته‌های پژوهش نتایج و یافته‌های پژوهش در قالب گزارش علمی توسط پژوهشگر ارائه می‌شود.

- قواید و کارکردهای مطالعه تاریخ عبارت‌اند از:
۱. منبع شناخت و تفکر با استفاده از تاریخ و کاوش در گذشته می‌توان از تجربیات و اندیشه‌های مردمان گذشته برای تقویت قوه شناخت و تفکر بهره گرفت. علاوه بر این، نوع شناخت، با جست‌وجوی شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها، قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی را افزایش می‌دهد.
 ۲. بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند، اما آثار و نتایج آن‌ها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

۳. تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی وجود سرگذشت مشترک به طور طبیعی برای مردمانی که دارای آن بوده‌اند، نوعی احساس علاقه و دلبستگی ایجاد می‌کند و همین مورد باعث می‌شود با آگاهی از گذشته مشترکشان، آگاهی و یگانگی بیشتری با هم پیدا کنند.

۲

- تاریخ‌نگاری نوین طی تحولات فکری عصر رنسانس به وجود آمد. اساس آن: ۱. سنجش دقیق منابع ۲. استناد به مدارک معتبر ۳. دوری از داستان‌پردازی انواع تاریخ‌نگاری عبارت است از: روایی، ترکیبی، تحلیلی ۱. روایی: عدم دخل و تصرف در روایت‌های تاریخی / برای ثبت سخنان پیامبر و صحابه ایشان کاربرد داشت. / معایب: هیچ نظری درباره درستی یا نادرستی خبر ارائه نمی‌شود. / مزایا: دسترسی به اصل خبر. / طبری، چهره برجسته این نوع است.
- ۲. ترکیبی: از اواخر قرن سوم هجری متداول شد. / با مطالعه و مطابقت‌های همه اخبار، یک گزارش ارائه می‌دهد. / مورخ دست به گزینش و انتخاب می‌زند. / بلاذری و دینوری، چهره برجسته این نوع است.
- ۳. تحلیلی: مورخ به تحلیل، تفسیر و بررسی علل، آثار و پیامد رویدادها می‌پردازد. / تجارب‌الامم ابوعلی مسکویه، تاریخ بیهقی و مروج الذهب از نمونه‌های برجسته آن است. دو نوع تنظیم گزارش داریم: موضوعی و سال‌شماری.

۸

۳. موزه‌ها: در موزه‌ها آثار باستانی، گردآوری، نگهداری، مرمت، مطالعه و در نهایت به نمایش گذاشته می‌شوند. لوور در پاریس، بریتانیا در لندن، آرمیتاژ در سن‌پترزبورگ، متروپولیتن در نیویورک و موزه ایران باستان در ایران از مهم‌ترین آن است.
 ۴. ارتباط باستان‌شناسی و تاریخ باستان‌شناسان از نوشته‌های مورخان برای شناسایی، کشف و مطالعه آثار و مکان‌های باستانی استفاده می‌کنند و مورخان از نتایج کاوش‌های باستان‌شناسان برای تحقیقات خود بهره می‌گیرند.
- از سوی دیگر، تاریخ برای شناخت دوران باستان و ادوار پیش از تاریخ نیازمند کاوش‌ها و دستاوردهای علمی باستان‌شناسی است.

۱۴

۱. استفاده از روش تحقیق علمی ۲. بهره‌برداری از منابع، اسناد و مدارک معتبر ۳. گزینش و نقادی منابع ۴. ارزیابی رویدادهای تاریخی ۵. استفاده از زبان ساده ۶. بهره‌برداری از نتایج تحقیقات علوم دیگر ۷. بررسی همه‌جانبه زندگی انسان
۴. نقد تاریخی سنجش اعتبار خبر تاریخی و روایت‌کننده آن را گویند. وقتی می‌خواهیم راوی را نقد کنیم باید کم و کیف احوال او و فاصله زمانی و مکانی‌اش با رویداد را بسنجیم ولی وقتی بخواهیم خبر را نقد کنیم، وضع فرق می‌کند. برای سنجش اعتبار خبر از: ۱. مطابقت با عقل ۲. مقایسه و تطبیق با سایر منابع ۳. مطابق با نتایج باستان‌شناسی ۴. سنجش گزاره‌ها براساس مکان و زمان ۵. مطابقت با دستاوردهای علوم تجربی و علوم انسانی، بهره می‌بریم.

۱۲

- اقتصاد مصر مبتنی بر کشاورزی بود.
- در این تمدن، خط‌های مختلف هیروگلیف و دموتیک ابداع شد و در کنار آن مصریان از نی، کاغذی به نام پاپیروس ابداع کردند.
- دلایل شهرت تمدن مصر به اهرام، معابد، کاخ‌ها و مجسمه‌سازی باز می‌گردد.
- از دیگر هنرهای رایج در این تمدن، نقاشی و ساخت جنگ‌افزارها و دیگر ابزارها بوده است که به خلاقیت و مهارت زیادی نیاز داشتند.

۱۸

۳. انواع کتاب‌های تاریخی ۱. عمومی: از آفرینش عالم تا پایان دوران مؤلف را شامل می‌شود. / تاریخ طبری، نمونه برجسته آن است. / تاریخ بلعمی، جامع‌التواریخ و روضةالصفاء از دیگر مصادیق آن است.
۲. محلی: متمرکز بر سیاست، اجتماع، فرهنگ، اقتصاد و جغرافیای محلی است. / تاریخ سیستان، تاریخ رویان و فارسنامه این‌بلخی از مصادیق آن است.
۳. سلسله‌ای: به فرمان حاکمان و به دست‌اندیشمندان نوشته می‌شد. / باگسترش این نوع، در سلسله‌های محلی، با تاریخ‌های محلی پیوند یافت. / تاریخ بیهقی، عالم‌آرای عباسی و التاجی فی اخبارالدولة الیدیلمیه از مصادیق آن است.
۴. تک‌نگاری: به اشاره فرمانروا و متمرکز بر شرح حال او نوشته می‌شد. / عجائب‌المقدور فی نواب تيمور، فتوحات شاهی از مصادیق آن است. / از دوره تیمور به بعد مرسوم شد.
۵. تاریخ‌های منظوم: از دوره مغولان به بعد رواج گسترده یافت. / شاهنامه، ظفرنامه حمدالله مستوفی و شاه اسماعیل‌نامه از مصادیق آن است.

۱۰

۲. آکد: در حدود ۲۴۰۰ ق.م در مرکز بین‌النهرین شکل گرفت. / سارگن فرمانده آکدی‌ها بود که بر سومر غالب شد. تمام بین‌النهرین را گرفت و امپراتوری‌اش دو قرن دوام آورد. / امپراتوری یکپارچه سارگن موجب تبادل بیشتر فرهنگ و تمدن در بین‌النهرین شد.
۳. بابل قدیم: قوم دیگری به نام اموری بر مرکز بین‌النهرین مسلط شد و به بابل قدیم معروف است. / مشهورترین فرمانروای آن حمورابی است. / بابل، پایتخت اموری‌ها بود.
۴. آشور: پس از زوال حکومت بابل قدیم، قوم جنگجوی آشور در شمال بین‌النهرین به قدرت رسید. / با لشکرکشی‌های پیاپی به سرزمین‌های هم‌جوار و غارت و ویرانی آن‌ها، بر قلمرو و ثروت خود افزودند.
۳. میراث تمدن بین‌النهرین ۱. پیشرفت در زمینه‌های مختلف ۲. تأثیرگذاری بر سایر تمدن‌ها مثل هخامنشیان و یونانیان

۱۶

رود سند یکی از رودهایی است که در اطراف آن تمدن شکل گرفته است. قدمت این تمدن پیشرفته به حدود هزار سال پیش می‌رسد. از شهرهای بزرگ این تمدن باید از موهنجودارو و هاراپا که امروزه در پاکستان هستند، یاد کرد. اقتصاد این تمدن مبتنی بر کشاورزی بود. سفالگری و نساجی نیز رواج داشت. میان این دو شهر با مراکز تمدنی ایران و بین‌النهرین ارتباط وجود داشته است.

۲. مهاجرت آریاییان به هند

آریاییان که قومی جنگجو و دارای اسب و ارابه بودند، به تدریج بر بخش‌های شمال هند مسلط شدند و قدرت و نفوذ خود را تا نواحی مرکزی آن کشور گسترش دادند.

رم نام شهری است که حدود ۱۵۰۰ ق.م گروهی از اقوام هند و اروپایی به ایتالیا پناهنده و روم حکومتی است که در سال ۵۰۹ ق.م بر اثر شورش رومیان تأسیس شد.

۲. سیاست و حکومت

۱. قانون اساسی رم شامل چند مجلس و شماری از مقام‌های اجرایی بود.
۲. اشراف به واسطهٔ مجلس سنا و عامهٔ مردم از طریق مجمع نمایندگان در ادارهٔ امور کشور مشارکت داشتند.

۳. نیروهای جمهوری توسط دو کنسول اداره می‌شد.
۴. مجلس سنا در انتخاب امپراتور نقش ایفا می‌کرد.

۳. دین

رومیان نیز خدایان متعددی را ستایش می‌کردند.

هخامنشیان بزرگ‌ترین حکومت عصر باستان در قسمت جنوبی فلات ایران بودند. سرزمین ایشان پارس خوانده می‌شد. نام سلسله از جد کوروش، هخامنش، رئیس قبیلهٔ پاسارگادی گرفته شده بود.

۲. ظهور و سقوط

• کوروش با حمایت بزرگان مادی، آن سلسله را سرنگون و سلسلهٔ هخامنشیان را تأسیس کرد. بابل را مسالمت‌آمیز فتح کرد و ثروت سارد و لیدیه را از آن خود ساخت.

• کمبوجیه مصر را فتح کرد.

• داریوش مشهورترین پادشاه هخامنشی است. اصولی که او برای کشورداری و اقتصاد پایه‌ریزی کرد ماندگار شد.

• جنگ با یونانیان از زمان داریوش آغاز و تا زمان خشایارشا ادامه یافت. مارتن ← زمان داریوش / سلامیس ← زمان خشایارشا

این کشور نیز دارای تمدن کهن است. در کنار رود شکل گرفت و معیشت در آن براساس کشاورزی بود. وجود جلگه‌ها و دشت‌های پیرامون رودهای بزرگ موجب بروز کشاورزی و برپایی سکونتگاه دائمی بوده است.

۲. وضعیت سیاسی

در زمان سلسلهٔ چو ← ظهور کنفوسیوس

در زمان چهاین ← تأسیس نخستین امپراتوری / ساخت دیوار چین توسط شی‌هوانگ‌تی

در زمان سلسلهٔ هان ← رسمیت یافتن آیین کنفوسیوس و گشایش جادهٔ ابریشم

دوران تاریخی ایران با تمدن ایلام در جنوب غربی فلات ایران، در مکان امروزی خوزستان و مناطق کوهستانی زاگرس جنوبی و میانی آغاز می‌شود.

۲. ظهور و سقوط

حملات پیایی سومریان و اکدی‌ها به قلمرو ایلامیان سبب شد تا حاکمان کوچک و مستقل ایلامی در برابر این تاخت و تازها با یکدیگر متحد و پادشاهی ایلامی را تأسیس کنند. این تمدن با دیگر مناطق فلات ایران و سرزمین‌های مجاور روابط تجاری داشت.

در نهایت تمدن ایلام بر اثر یورش ویرانگر آشوریان دچار فروپاشی شد.

۳. فرهنگ و تمدن

۱. شهر و شهرنشینی در این تمدن رواج داشت. شوش، ایشان مهم‌ترین شهرها هستند.

۲. معماری پیشرفت چشمگیری داشت. چغازنبیل در نزدیکی شهر شوش مربوط به این دوره است.

• در این دوران، شبکهٔ وسیعی از جاده‌ها ساخته شد که مرکز اصلی حکومت را به یکدیگر و همچنین به کشورهای همسایه وصل می‌کرد.

• جادهٔ شاهی مهم‌ترین راه در این دوران بود.

• وجود سکه‌های هخامنشی و مصنوعات نواحی تابعه، نشان از تجارت و دادوستد هخامنشیان با مناطق مختلف داشت.

• بابل قلب پادشاهی و مرکز تجارت بود.

• فلزکاری، سفالگری و بافندگی رونق داشت.

• هزار انسان که همان هزار و یک شب خودمان از آن وام گرفته، مربوط به این دوران است.

• گرچه نمی‌توان با قطعیت گفت، ولی دین زرتشتی در این دوران رواج داشت.

• معماری و هنر این دوره شکوفا بود. کاخ‌ها، معابد و آتشکده‌ها حاکی از این امر است.

• تخت جمشید، عظیم‌ترین مجموعهٔ ساختمانی و شاهکار معماری جهان باستان مربوط به این دوره است.

یونانیان از دستاوردهای تمدن‌های مصر، بین‌النهرین و ایران بهره بردند. دوران شکوفایی فرهنگ و تمدن یونان در زمان مردم‌سالاری (دموکراسی در آتن) بود.

۲. دین

اساس دین یونان بر ۱۲ خدای ساکن المپ بود که در رأس آن زئوس خدای آسمان و آذرخش قرار داشت.

۳. سیاست و حکومت

ابتدا شاهنشاهی موروثی رایج بود اما در نتیجهٔ توسعهٔ دریانوردی و گسترش تجارت خارجی، طبقهٔ اشراف جای شاه را گرفتند و شکل ابتدایی دموکراسی ایجاد شد.

آریایی‌ها در ۱۵۰۰ ق.م وارد ایران شدند. گروهی به سمت مرکز و غرب فلات ایران پیشروی کردند و در مناطق مختلف مستقر شدند. مادی‌ها، پارسی‌ها و پارتی‌ها از جملهٔ آنان بودند. مادی‌ها بنیان‌گذار نخستین حکومت آریایی در ایران بوده‌اند.

۲. ظهور و سقوط

• یورش‌های متعدد آشوریان سبب اتحاد قبایل پراکندهٔ ماد شد.

• رؤسای قبایل، دهیوک را به پادشاهی برگزیدند.

• هگمتانه یا اکباتان (همدان امروزی) بنا و محل و مرکز حکومت دهیوک شد.

• اوج قدرت حکومت ماد در زمان هووخشتر، سومین پادشاه مادی بود.

• آستیاگ فرزند هووخشتر، جانشین مناسبی نبود و زمینهٔ سقوط پادشاهی را فراهم کرد.

• در نهایت بزرگان ناراضی، با کوروش هخامنشی همدست شدند و حکومت ماد را سرنگون ساختند.

گرچه ایرانیان پس از فتح ایران توسط اسکندر، در برابر او و لشکریانش به صورت‌های پراکنده به مقاومت، شورش و نافرمانی پرداختند ولی هیچ فایده‌ای نداشت. یونانیان ماندند و سلوکوس، حکومت سلوکیان را در ایران پایه‌گذاری کرد.

۲. ظهور و سقوط

• محدودهٔ آن بین‌النهرین، بخش‌هایی از آسیای صغیر، سوریه و فلات ایران بود.

• یکی از سیاست‌های آن‌ها، تأسیس شهرهای یونانی و کوچاندن یونانیان به مناطق تحت سلطه‌شان بود.

• با جانشینان اسکندر در مصر رقابت داشتند.

• در نهایت عدم توجه به بخش شرقی و شمال شرقی باعث شد تا خاندان‌هایی که مهم‌ترین آن قبیلهٔ پرنی بود، دست به شورش بزنند و حکومت بی‌ریشهٔ یونانی ماب سلوکی را برچینند.